ELM

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin orqanı

Qüvvət elmdədir...

Nizami Gəncəvi

НАУКА

Орган Президиума Национальной академии наук Азербайджана

SCIENCE

Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

№ 26 (1508) ❖ Cümə, 18 sentyabr 2026-cı il ❖ Qəzet 1984-cü ildən nəşr olunur

Prezident İlham Əliyev "Qobustan" Günəş Elektrik Stansiyasının açılışında iştirak edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 16-da paytaxtın Qaradağ rayonunda 100 MVt gücündə "Qobustan" Günəş Elektrik Stansiyasının açılışında iştirak edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, energetika naziri Pərviz Şahbazov, Çin Xalq Respublikasının ölkəmizdəki səfiri Lu Mey, "Universal International Holdings Limited" şirkətinin baş icraçı direktoru Yi Nan dövlətimizin başçısını qarşıladılar.

Prezident İlham Əliyevə "Qobustan" Günəş Elektrik Stansiyası, "Universal Energy" şirkəti və onun Azərbaycandakı fəaliyyəti barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, Çinin Şanxay şəhərində yaradılmış şirkət yaşıl enerji və enerji saxlanc sistemləri üzrə həllər təqdim edir.

"Universal Energy" Çinlə yanaşı, Qazaxıstan və Özbəkistanda da bərpaolunan enerji layihələri həyata keçirir.

Nazirlər Kabinetinin 2023-cü ildə qəbul etdiyi qərarla Bakı şəhərinin Qaradağ rayonunun Pirsaat qəsəbəsində 300,77 hektar torpaq sahəsi Günəş elektrik stansiyasının tikintisi məqsədilə bərpaolunan enerji mənbələrinin ərazisi kimi müəyyənləşdirilib.

Bu ərazi Günəş elektrik stansiyasının tikintisi məqsədilə hərraca çıxarılıb və Çinin "Universal International Holdings Limited" şirkəti 2024-cü ildə hərracın qalibi olub.

"Qobustan" Günəş Elektrik Stansiyası layihəsi Azərbaycanda hərrac vasitəsilə həyata keçirilən ilk, eyni zamanda, "Universal Energy" şirkətinin ölkəmizdə icra etdiyi birinci layihədir.

Stansiyada Günəş panelləri ilə yanaşı, sahə invertorları və transformatorlar quraşdırılıb, kabelləşdirmə işləri tam yerinə yetirilib.

"Qobustan" Günəş Elektrik Stansiyasının istismara verilməsindən sonra hər il təxminən 200 milyon kilovat-saat elektrik enerjisi istehsalı proqnozlaşdırılır. Bu isə ildə 45 milyon kubmetr təbii qaza qənaət etməklə yanaşı, atmosferə atılan karbon emissiyalarını 97 min ton azaltmağa imkan verəcək.

Qeyd edək ki, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkəmizdə həyata keçirilən enerji siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri də bərpaolunan enerji mənbələrinin geniş tətbiqidir.

Azərbaycanda yaşıl enerji mənbələrinin texniki potensialı quruda 135 QVt, dənizdə 157 QVt-dır. İqtisadi potensial 27 QVt, o cümlədən külək enerjisi üzrə 3 QVt, Günəş enerjisi üzrə 23 QVt, bioenerji potensialı 380 MVt, dağ çaylarının potensialı isə 520 MVt həcmində qiymətləndirilir. "Qobustan" Günəş Elektrik Stansiyasının istismara verilməsi ilə ölkəmizdə bərpaolunan enerji mənbələrinin ümumi gücü 2170 MVt, stansiyaların sayı isə 85 olacaq. Onların da 65-i su elektrik stansiyası (1443,5 MVt), 6-sı külək elektrik stansiyası (306,5 MVt), 10-u Günəş elektrik stansiyası (378,2 MVt), 3-ü hibrid elektrik stansiyası (7,3 MVt), 1-i isə BİO elektrik stansiyasıdır (37 MVt). Bərpaolunan enerji mənbələri ölkəmizin ümumi enerji gücünün təxminən 21,5 faizini təşkil edir. 2027-ci ilin sonunadək təxminən 1,5 QVt gücündə bərpaolunan enerji layihələrinin reallaşdırılması nəzərdə tutulur. Yerli və beynəlxalq tərəfdaşlarla birgə həyata keçirilən bu layihələr ölkəmizin elektrik enerjisi ilə təminatı məsələsinə töhfə verməklə yanaşı, təbii qaza qənaət etməyə və atmosferə atılan karbon emissiyalarını xeyli azaltmağa şərait yaradır.

Nobel mükafatı laureatı Əziz Səncər Prezident İlham Əliyevə təşəkkür məktubu ünvanlayıb

Kimya üzrə Nobel mükafatı laureatı, dünya şöhrətli alim, həkim, akademik Əziz Səncər Prezident İlham Əliyevə təşəkkür məktubu ünvanlayıb.

Bu barədə Diaspora ilə İş üzrə Dövlət Komitəsindən məlumat verilib.

Məktubda Əziz Səncər "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunmasını həyatının ən böyük qürurverici və sevindirici hadisələrindən biri kimi qiymətləndirib. O, göstərilən yüksək etimada görə dövlət başçısına dərin minnətdarlığını ifadə edib.

Əziz Səncər vurğulayıb ki, Azərbaycana olan sevgisi daim səmimi hisslərə əsaslanıb və heç vaxt hər hansı qarşılıq gözləntisi olmayıb. Azərbaycanın onun qəlbində hər zaman Türkiyə qədər doğma Vətən kimi xüsusi yer tutduğunu bildirib. Alim "Şöhrət" ordenini yalnız elmi fəaliyyətinə verilən yüksək qiymətin ifadəsi kimi deyil, eyni zamanda, "Bir millət, iki dövlət" məfkurəsinə söykənən qardaşlığın rəmzi kimi böyük qürurla daşıyacağını qeyd edib.

Xatırladaq ki, Prezident İlham Əliyevin 7 sentyabr 2026-cı il tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq elmi və humanitar əməkdaşlığının möhkəmləndirilməsində xüsusi xidmətlərinə görə Əziz Səncər "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunub.

Yaşıl zəka: iqlim dəyişmələrindən sosial-iqtisadi proseslərədək

AMEA-da elmi konfrans

Sentyabrın 10-da Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında (AMEA) "Bakı İqlim Fəaliyyəti Həftəsi 2026" çərçivəsində "Yaşıl zəka: iqlim dəyişmələrindən sosial-iqtisadi proseslərədək" mövzusunda elmi konfrans keçirilib.

Tədbiri giriş nitqi ilə açan **AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli** konfransın iqlim gündəliyində müəyyənləşdirilən prioritetlərin elmi müstəvidə nəzərdən keçirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət daşıdığını vurğulayıb. O, COP29-dan sonra dünyada alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadənin genişləndirilməsi, "yaşıl" iqtisadiyyata keçidin sürətləndirilməsi istiqamətində strateji addımların atıldığını bildirib. Qeyd edib ki, COP29 "yaşıl enerji", "yaşıl energetika" və "yaşıl iqtisadiyyat" kimi anlayışların qlobal elmi və siyasi gündəlikdə daha geniş yer tutmasına, bu istiqamətdə yeni yanaşmaların formalaşmasına mühüm təkan verib.

Akademik İsa Həbibbəyli vurğulayıb ki, COP29-un Azərbaycanda keçirilməsi ölkəmizin iqlim dəyişmələri ilə mübarizədə və "yaşıl" inkişaf gündəliyində fəal mövqeyini daha da gücləndirib. "Yaşıl dünya"nın qurulması və sağlam ətraf mühitin formalaşdırılması COP29-un əsas prioritetləri sırasında yer alıb.

AMEA prezidenti qeyd edib ki, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən siyasət nəticəsində Azərbaycan qlobal iqlim proseslərində fəal rol oynayan ölkələrdən biri kimi mövqeyini möhkəmləndirib. O, Bakı İqlim Fəaliyyəti Həftəsinin keçirilməsini də ölkəmizin bu istiqamətdə qazandığı beynəlxalq nüfuzun və COP29-dan sonra formalaşmış yeni mərhələnin mühüm göstəricilərindən biri kimi dəyərləndirib.

Hazırda Azərbaycanda keçirilən İqlim Fəaliyyəti Həftəsində AMEA-nın geniş tərkibdə iştirak etdiyini söyləyən akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, dünyanın müxtəlif ölkələrindən iqlim məsələləri ilə məşğul olan dövlət qurumlarının, beynəlxalq təşkilatların, ictimai birliklərin və elmi-tədqiqat müəssisələrinin nümayəndələri Bakıda qlobal iqlim gündəliyinin aktual məsələlərini müzakirə edirlər. Bu kimi genişmiqyaslı tədbirlərin Azərbaycanda keçirilməsi ölkəmizin beynəlxalq iqlim proseslərində artan rolunun göstəricisidir.

AMEA prezidenti "yaşıl zəka" anlayışının mahiyyətinə də toxunaraq bunun, əslində, "yaşıl elmi təfəkkür" ifadəsi ilə xarakterizə oluna biləcəyini deyib. Qeyd edib ki, "Bakı İqlim Fəaliyyəti Həftəsi 2026" çərçivəsində AMEA-da "Yaşıl zəka: iqlim dəyişmələrindən sosial-iqtisadi proseslərədək" mövzusunda elmi konfransın keçirilməsi Azərbaycan elminin iqlim gündəliyinə mühüm töhfəsidir.

"İqlim dəyişmələri artıq yalnız ekoloji məsələ deyil, həm də iqtisadi, sosial, texnoloji və humanitar inkişafla birbaşa bağlı olan kompleks problemdir", - deyən akademik İsa Həbibbəyli vurğulayıb ki, bu baxımdan elmin qarşısında dayanan əsas vəzifələrdən biri iqlim dəyişmələrinin sosial-iqtisadi proseslərə təsirlərini araşdırmaq, mövcud çağırışlara elmi əsaslandırılmış həll yolları təklif etməkdir.

AMEA rəhbəri bildirib ki, konfransda təqdim olunacaq məruzələrdə iqtisadi inkişafa və sosial rifaha töhfə verə biləcək, elmi cəhətdən əsaslandırılmış real təkliflərin irəli sürülməsi gözlənilir. O, bu kimi elmi müzakirələrin "Bakı İqlim Fəaliyyəti Həftəsi"nin məqsədlərinə elmi töhfə verməklə yanaşı, həm də Azərbaycan alimlərinin iqlim dəyişmələri ilə bağlı qarşıda duran vəzifələri daha aydın şəkildə müəyyənləşdirməsinə imkan yaratdığını diqqətə çatdırıb.

Akademik İsa Həbibbəyli çıxışının sonunda Azərbaycanın dünyanın aparıcı iqlimşünaslıq və iqlim araşdırmaları mərkəzlərindən birinə çevrilməsində alimlərin üzərinə mühüm məsuliyyət düşdüyünü vurğulayıb.

Sonra **Azərbaycan Respublikası Prezidentinin iqlim məsələləri üzrə nümayəndəsi və COP29-un prezidenti Muxtar Babayev** çıxış edərək iqlim dəyişmələrinin təbii fəlakətlərin, sel və güclü yağıntıların, meşə yanğınlarının, su qıtlığının və digər risklərin artmasına səbəb olduğunu söyləyib. O, bu proseslərin səbəb və nəticələrinin obyektiv araşdırılması, müxtəlif elmi yanaşmaların müqayisəli təhlili və iqlim siyasətinin elmi əsaslara söykənməsinin vacibliyini qeyd edib. Həmçinin müasir iqlim dəyişmələrinin təsirlərinin öyrənilməsi üçün yeni texnologiyalardan, müasir laboratoriyalardan və etibarlı elmi məlumatlardan istifadəyə, eləcə də bu sahəyə investisiyaların artırılmasına ehtiyac duyulduğunu diqqətə çatdırıb.

Muxtar Babayev qeyd edib ki, bərpaolunan enerjiyə investisiyaların sürətlə artması artıq yalnız ekoloji deyil, həm də iqtisadi reallıqdır. 2025-ci ildə alternativ enerjiyə qoyulan qlobal investisiyaların 2,2 trilyon dollara çatdığını bildirən COP29 prezidenti enerji və su təhlükəsizliyinin iqlim dəyişmələri fonunda əsas çağırışlardan birinə çevrildiyini vurğulayıb.

Bildirib ki, Azərbaycan yaşıl enerji zonalarının və yaşıl dəhlizlərin inkişafını prioritet istiqamətlərdən biri kimi müəyyənləşdirib. Onun sözlərinə görə, enerji resurslarından istifadənin ətraf mühitə təsirinin minimuma endirilməsi, enerji və su təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi də qarşıda duran mühüm vəzifələrdəndir.

Prezidentin iqlim məsələləri üzrə nümayəndəsi çıxışının sonunda konfransın mövcud elmi tədqiqatların müzakirəsi ilə yanaşı, gələcək araşdırmalar üçün yeni istiqamətlərin müəyyənləşdirilməsi baxımından da əhəmiyyətli olduğunu qeyd edib.

Milli Məclisin Təbii ehtiyatlar, energetika və ekologiya komitəsinin sədri Sadiq Qurbanov iqtisadi inkişafla təbiətin qorunması arasında balansın yaradılmasının əsas prioritetlərdən biri olduğunu bildirib, ekoloji risklərin qarşısının alınmasında elmi araşdırmaların və alimlərin rəyinin nəzərə alınmasının vacibliyini vurğulayıb.

Sadiq Qurbanov iqlim dəyişikliklərində antropogen amillərin mühüm rol oynadığını, enerji resurslarından həddindən artıq istifadənin və ətraf mühitin çirkləndirilməsinin təbii balansı pozduğunu söyləyib. O, bu proseslərin quraqlıq, sel və digər iqlim fəsadlarının artmasına təsir göstərdiyini nəzərə çatdırıb.

Komitə sədri artan enerji tələbatı fonunda nüvə enerjisinin və digər alternativ enerji mənbələrinin əhəmiyyətinə diqqət çəkib. Həmçinin Azərbaycanın enerji potensialından səmərəli istifadə etməklə yanaşı, yeni enerji imkanlarının da araşdırılmasının vacibliyini bildirib.

O, Xəzər dənizinin səviyyəsinin aşağı düşməsinin yaratdığı ekoloji nəticələrin daha dərindən araşdırılmasına ehtiyac olduğunu qeyd edərək alimləri bu istiqamətdə tədqiqatlar aparmasının mühüm əhəmiyyət daşıdığını vurğulayıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru akademik Urxan Ələkbərov isə çıxışında Azərbaycanda davamlı inkişaf, inklüziv cəmiyyət və ekoloji sivilizasiya istiqamətində formalaşmış təcrübədən danışıb. Alim Azərbaycanda davamlı inkişaf və insan inkişafı məsələlərinin hələ 2000-ci ildə Ulu Öndər Heydər Əliyevin təsdiq etdiyi Təhsil Strategiyasında öz əksini tapdığını, 2005-ci ildən etibarən isə orta məktəblərdə "İnsan və cəmiyyət" fənninin tədrisində müvafiq məsələlərə yer ayrıldığını diqqətə çatdırıb. Akademik Urxan Ələkbərov ekoloji sivilizasiya, davamlı inkişaf və ətraf mühit mövzularında elmi araşdırmaların uzun müddətdir aparıldığını və bu istiqamətdə nəşrlərin hazırlandığını qeyd edib.

Rektor dünyada meşələrin qırılması və ətraf mühitin qorunması ilə bağlı problemlərə də toxunaraq, davamlı inkişafın elmi yanaşma və səmərəli idarəçilik tələb etdiyini vurğulayıb. Onun sözlərinə görə, Çində kənd təsərrüfatı üçün az yararlı ərazilərin meşələrə çevrilməsi istiqamətində həyata keçirilən proqramlar bu baxımdan nümunədir. Azərbaycanda da ekoloji məsələlərin davamlı inkişaf prinsipləri əsasında diqqətdə saxlanılması vacibdir.

Akademik Urxan Ələkbərov Azərbaycanda dövlət idarəçiliyində yeni texnologiyaların tətbiqinin bu yanaşmanın tərkib hissəsi olduğunu bildirib. O, həmçinin yaşıl və bərpa olunan enerjiyə keçidin də uzunmüddətli siyasətin nəticəsi olduğunu vurğulayıb. Bildirib ki, 2004-2022-ci illərdə bərpa olunan enerji sahəsində 17 fərman və sərəncam qəbul edilib, sonrakı mərhələdə isə yaşıl enerjiyə keçidi tənzimləyən qanunvericilik bazası formalaşdırılıb.

Rektor çıxışının sonunda yaşıl təfəkkürə və ekoloji sivilizasiyaya artan marağın elmlə idarəçiliyin vəhdətinə ehtiyacın güclənməsi ilə bağlı olduğunu qeyd edərək, bu baxımdan alimlərin qarşısında mühüm vəzifələrin dayandığını vurğulayıb.

Elmi konfransda akademik Urxan Ələkbərov elmin inkişafına verdiyi töhfələrə görə "AMEA-nın Yusif Məmmədəliyev doş nişanı" ilə təltif edilib.

Sonra videoçarx nümayiş olunub.

Daha sonra **AMEA-nın vitse-prezidenti, AR ETN Molekulyar Biologiya İnstitutunun direktoru v.i.e., akademik İradə Hüseynova** "Qlobal iqlim dəyişiklikləri və yaşıl zəka: elm və innovasiyalar kontekstində dayanıqlı gələcək" mövzusunda məruzə ilə çıxış edib. Akademik İradə Hüseynova iqlim dəyişmələrinin artıq həyatın müxtəlif sahələrinə təsir edən qaçılmaz reallığa çevrildiyini, su ehtiyatlarının azalması, quraqlıq, temperatur dəyişiklikləri, torpaqların deqradasiyası və biomüxtəlifliyə təzyiqlərin mühüm ekoloji çağırışlar yaratdığını bildirib.

O, biomüxtəlifliyin iqlim dəyişmələrinə qarşı mübarizədə mühüm rol oynadığını vurğulayıb. Qeyd edib ki, müasir biologiyanın imkanları iqlim stresinin canlı orqanizmlərə təsirini molekulyar və genetik səviyyədə öyrənməyə, əldə olunan nəticələrdən iqlimədavamlı kənd təsərrüfatının və genetik ehtiyatların qorunmasının elmi əsaslarının formalaşdırılmasına imkan verir.

Vitse-prezident müasir texnologiyaların, o cümlədən genomiks, molekulyar biomonitorinq, rəqəmsal texnologiyalar və süni intellekt əsaslı məlumat analitikasının biomüxtəlifliyin öyrənilməsi və iqlim dəyişmələrinə adaptasiya strategiyalarının hazırlanmasında əhəmiyyətini diqqətə çatdırıb. Azərbaycanın zəngin biomüxtəlifliyinin bu istiqamətdə geniş elmi tədqiqat imkanları yaratdığını qeyd edib.

Akademik İradə Hüseynova "yaşıl zəka"nı elmi bilik, innovasiya, rəqəmsal texnologiyalar, bioloji resursların qorunması və təbiətlə münasibətdə yeni düşüncə modelinin vəhdəti kimi xarakterizə edib. O, süni intellekt və böyük verilənlərin tətbiqi ilə müxtəlif elmi və ekoloji məlumatların inteqrasiyasına əsaslanan yeni tədqiqat imkanlarının yarandığını bildirib.

Məruzəçi iqlim dəyişmələrinin ərzaq və su təhlükəsizliyi, əhalinin sağlamlığı, enerji təhlükəsizliyi və regionların inkişafı kimi sosial-iqtisadi proseslərlə sıx bağlı olduğunu vurğulayıb. Bildirib ki, bu qlobal çağırışlara cavab vermək üçün təbiət, həyat, sosial və humanitar elmlərin əməkdaşlığı əsasında multidissiplinar yanaşmaların inkişaf etdirilməsi vacibdir.

AMEA-nın vitse-prezidenti Azərbaycanın gələcək iqlim şəraitində dayanıqlı inkişaf modelinin formalaşdırılmasının zəruriliyini qeyd edib. Bu modelin biomüxtəlifliyin qorunması, iqlimədavamlı kənd təsərrüfatı, yaşıl enerji, biotexnologiyalar və rəqəmsal texnologiyalarla yanaşı, elmi biliklərin qərarqəbuletmə proseslərinə inteqrasiyasını da əhatə etməli olduğunu bildirib.

Tədbirdə, həmçinin **Bakı Dövlət Universitetinin kafedra müdiri AMEA-nın müxbir üzvü Elşad Qurbanov** "Azərbaycanın florası və bitkiçiliyinin müxtəlifliyinə iqlim dəyişikliklərinin təsiri və onların mühafizəsi", **Molekulyar Biologiya İnstitutunun laboratoriya müdiri AMEA-nın müxbir üzvü Pənah Muradov** "Dəyişən ekoloji mühit və mikroorqanizmlər: davamlı inkişaf üçün yeni imkanlar", **AMEA-nın Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun direktoru professor İlham Məmmədzadə** "Yaşıl zəka, süni intellekt və şüur fəlsəfəsi", **AMEA Rəyasət Heyəti Aparatının şöbə müdiri biologiya elmləri doktoru, dosent Tubuxanım Qasımzadə** "Yaşıl intellekt: elmin fənlərarası populyarlaşdırılmasının yeni drayveri", **Folklor İnstitutunun aparıcı elmi işçisi filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Elçin Qaliboğlu** "Azərbaycan folklorunda təbiət kultları: mifoloji təfəkkür və ekofolklorik yaddaş kontekstində", **Ümumdünya Təbiəti Mühafizə Fondunun Azərbaycan nümayəndəliyinin rəhbəri Elşad Əsgərov** "Azərbaycanın təbiəti və fauna müxtəlifliyi: müasir ekoloji şəraitdə mühafizə və davamlı inkişaf", eləcə də **biologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Sadıq Qarayev** "İqlim dəyişikliklərinə daha həsas olan relikt, nadir və endem bitkilərin monitorinqi və mühafizəsi" mövzusunda məruzələrlə çıxış ediblər.

AMEA-da "Tağıyev" filminə baxış və "Azərbaycan geyim mədəniyyəti. Tarixi irsin bədii interpretasiyası" adlı fərdi sərginin açılış mərasimi

AMEA Rəyasət Heyətində dördseriyalı "Tağıyev" bədii-tarixi filminə baxış və geyim və kino rəssamı Vüsal Rəhimin "Azərbaycan geyim mədəniyyəti. Tarixi irsin bədii interpretasiyası" adlı fərdi sərgisinin açılış mərasimi keçirilib.

Tədbirdə çıxış edən **AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli** Azərbaycanda kino sənətinin bir əsrdən artıq inkişaf yolu keçdiyini, müxtəlif tarixi mərhələlər və çətinliklərlə üzləşdiyini bildirib. O, müstəqillik dövründə Azərbaycan kinosunun yeni mərhələyə qədəm qoyduğunu, bu istiqamətdə həyata keçirilən mühüm layihələrin ölkənin mədəni həyatına əhəmiyyətli töhfə verdiyini vurğulayıb.

AMEA rəhbəri "Tağıyev" filmini bu kimi böyük layihələrdən biri kimi səciyyələndirərək bildirib ki, ekran əsəri Azərbaycan tarixində önəmli rol oynamış böyük xeyriyyəçi və mesenat Hacı Zeynalabdin Tağıyevin həyat və fəaliyyətinin, tarixi irsinin yeni nəslə çatdırılması baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Uzun illər sovet ideologiyasının təsiri ilə tarixi şəxsiyyətlərin yaddaşdan silinməsinə və ya fəaliyyətlərinin təhrif olunmasına cəhdlər göstərilib. "Tağıyev" filmi isə müstəqillik dövründə tarixi şəxsiyyətlərə qayıdışın, onların irsinin yenidən dəyərləndirilməsinin mühüm nümunəsidir.

Akademik İsa Həbibbəyli qeyd edib ki, film yalnız Hacı Zeynalabdin Tağıyevin şəxsiyyətini deyil, onun yaşadığı dövrün ictimai-mədəni mənzərəsini də əks etdirir. Ekran əsərində həmin dövrün hadisələri, sosial münasibətləri, müxtəlif təbəqələrin həyatı və tarixi mühit geniş şəkildə təqdim olunur. Bu baxımdan film Azərbaycanın həmin tarixi mərhələsini daha dolğun təsəvvür etməyə imkan verir.

Heydər Əliyev Fondu, Mədəniyyət Nazirliyi və Kino Agentliyinin dəstəyi ilə Bakı Media Mərkəzi tərəfindən lentə alınmış "Tağıyev" filminin ərsəyə gəlməsində Bakı Media Mərkəzinin, xüsusilə layihənin rəhbəri və prodüseri, Bakı Media Mərkəzinin prezidenti Arzu Əliyevanın əməyini yüksək dəyərləndirən akademik İsa Həbibbəyli layihənin Azərbaycan mədəniyyəti və kinosu ilə yanaşı, ictimai fikir baxımından da əhəmiyyətli hadisə olduğunu vurğulayıb.

Akademik İsa Həbibbəyli filmin diqqətçəkən xüsusiyyətlərindən birinin dövrün koloritinin, o cümlədən geyim mədəniyyətinin dəqiq və inandırıcı şəkildə təqdim olunması olduğunu bildirib. Qeyd edib ki, filmdə istifadə olunan geyimlər vasitəsilə XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın sosial mühiti, müxtəlif təbəqələrin həyat tərzi və estetik zövqü barədə təsəvvür yaratmaq mümkündür.

AMEA prezidenti akademik İsa Həbibbəyli "Tağıyev" filmi kimi çətin və möhtəşəm kino layihəsinin uğurlu həllinə və xalqa çatdırılmasında göstərilən dəstəyə görə Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevaya və Bakı Media Mərkəzinin prezidenti Arzu Əliyevaya kollektivin minnətdarlığını çatdırıb.

Sonra **Bakı Media Mərkəzinin icraçı direktoru Orman Əliyev** çıxış edərək Azərbaycanın görkəmli sahibkarı və xeyriyyəçisi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin həyat və fəaliyyətinə həsr olunan "Tağıyev" filminin böyük və çoxseriyalı layihə olduğunu bildirib. O, filmin çəkilişlərinin müxtəlif məkanlarla yanaşı, AMEA-da da aparıldığını diqqətə çatdırıb. Qeyd edib ki, film üzərində gərgin əmək sərf olunub, çəkiliş materiallarından 9 saata yaxın hissə seçilərək ekranlaşdırılıb.

Orman Əliyev layihənin cəmiyyət tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılandığını, filmin kinoteatrlarda nümayiş etdirildiyini və ən çox izlənilən yerli filmlər sırasında yer aldığını diqqətə çatdırıb.

"Tağıyev" filmi milli dəyərlərin, xeyriyyəçilik ənənələrinin və Azərbaycanın tarixi şəxsiyyətlərinin irsinin təbliği baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır", - deyə bildirən icraçı direktor vurğulayıb ki, layihənin müxtəlif bölümlərində Hacı Zeynalabdin Tağıyevin neft fəaliyyəti, ictimai həyatı və maarifçilik təşəbbüsləri, o cümlədən 1901-ci ildə Bakıda ilk müsəlman qız məktəbinin açılması uğrunda mübarizəsi əks etdirilir.

Sonra dörd seriyadan ibarət olan "Tağıyev" filminin bütün hissələrini özündə əks etdirən müxtəlif parçalar videoçarx şəklində tədbir iştirakçılarına təqdim olunub.

Daha sonra **"Tağıyev" filminin rejissoru Zaur Qasımov** çıxış edərək ekran əsərinin ərsəyə gəlməsi prosesi və yaradıcı heyətin fəaliyyəti barədə məlumat verib. Bildirib ki, böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevə həsr olunan film Heydər Əliyev Fondunun, Mədəniyyət Nazirliyinin və Kino Agentliyinin dəstəyi ilə Bakı Media Mərkəzi tərəfindən lentə alınıb. Rejissor filmdə peşəkar yaradıcı heyətin və geniş aktyor kollektivinin böyük əməyi olduğunu qeyd edib, layihəyə göstərilən dəstəyə görə təşəkkürünü bildirib.

Tədbirdə **AMEA-nın A.A.Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutunun elmi katibi tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Bəhmən Əliyev** "Azərbaycan milli geyimləri: XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəlləri" və **AMEA Folklor İnstitutunun aparıcı elmi işçisi filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent İlhamə Qasəbova** "Azərbaycan milli geyimlərində folklor yaddaşı və milli kimlik" mövzularında məruzələri təqdim ediblər. Çıxış edənlər sərginin Azərbaycan geyim mədəniyyətinin tarixi və bədii xüsusiyyətlərini dolğun şəkildə əks etdirdiyini, cəmiyyətin müxtəlif sosial təbəqələrinin geyim üslubunu və məişət xüsusiyyətlərini incə detallarla təqdim etdiyini vurğulayıblar. Qeyd olunub ki, əsərlərdə ənənəvi toxuculuq, parça, naxış və bəzək elementlərindən istifadə milli geyim mədəniyyətinin zənginliyini və tarixi irsin müasir bədii interpretasiyasını nümayiş etdirir.

Sonra **"Tağıyev" filminin geyim və kino rəssamı Vüsal Rəhim** çıxış edərək fərdi sərgisinin təşkilinə görə Bakı Media Mərkəzinin və Milli Elmlər Akademiyasının rəhbərliyinə minnətdarlığını bildirib, tədbirin Azərbaycan mədəni irsinin təbliği baxımından önəmini vurğulayıb.

Sonda Vüsal Rəhimin "Azərbaycan geyim mədəniyyəti. Tarixi irsin bədii interpretasiyası" adlı fərdi sərgisinə baxış keçirilib.

Akademik İsa Həbibbəylinin monoqrafiyası Britaniya Kitabxanasına təqdim edilib

AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəylinin 2021-ci ildə 10 dildə çap olunmuş "Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi" kitabının nüsxəsi rəsmi olaraq Londonda yerləşən Britaniya Kitabxanasının kolleksiyasına təqdim olunub.

Bu barədə London Kral İncəsənət Cəmiyyətinin (RSA) üzvü Nil Uotson tərəfindən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasına göndərilən məktubda bildirilib.

Məktubda deyilir:

"Azərbaycan irsinin Böyük Britaniyada təbliği: Akademik İsa Həbibbəylinin Britaniya Kitabxanasına təqdim olunmuş Nizami Gəncəvi əsəri

Böyük Britaniya ilə Azərbaycan arasında beynəlxalq elmi əlaqələrdə mühüm və tarixi bir mərhələni bölüşməkdən şərəf duyuram.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) prezidenti, akademik İsa Həbibbəylinin böyük Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin (1141-1209) həyatına, fəlsəfi irsinə və ədəbi irsinə həsr olunmuş, mühüm çoxdilli "Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi" əsərinin nüsxəsi rəsmi olaraq Londonda yerləşən Britaniya Kitabxanasının kolleksiyasına təqdim olunub.

Bu təşəbbüs Avropa və beynəlxalq akademik ictimaiyyətə Nizami irsinin ən yüksək elmi səviyyədə hazırlanmış ətraflı illüstrasiyalı tədqiqatına birbaşa çıxış imkanı yaradır.

Akademik İsa Həbibbəyli görkəmli ədəbiyyatşünas alim və Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi, folkloru, eləcə də Şərq və Qərb maarifçiliyinə dair mövzuların tədqiqi sahəsində tanınmış mütəxəssisdir. Onun əzmlə apardığı tədqiqatlar fəlsəfi təfəkkürün və sosial-ədəbi cərəyanların təkamülünün, həmçinin bəşəriyyətin inkişafında həlledici rol oynayaraq regionun mədəni mənzərəsini formalaşdırmış əsas intellektual şəxsiyyətlərin dərindən təhlilinə həsr olunub.

AMEA-nın rəhbəri kimi akademik İsa Həbibbəyli akademik tədqiqatların beynəlxalq səviyyədə inkişafına əvəzsiz töhfə verir. Onun rəhbərliyi ilə AMEA Avropanın və dünyanın aparıcı elmi mərkəzləri ilə birgə təşəbbüslər həyata keçirərək, beynəlxalq tərəfdaşlıq əlaqələrini misli görünməmiş səviyyədə fəal şəkildə genişləndirir.

Akademik İsa Həbibbəylinin Nizami Gəncəvinin yaradıcılığına, eləcə də XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan maarifçiliyinə dair genişmiqyaslı tədqiqatları müasir nizamişünaslıq və ədəbiyyatşünaslıq üçün yeni bir meyar müəyyənləşdirib. Bununla yanaşı, o, AMEA-nın ölkənin əsas intellektual mərkəzi kimi rolunu möhkəmləndirərək, qabaqcıl elmi məktəblərin inkişafına yorulmadan dəstək verib.

İsa Həbibbəylinin Nizami Gəncəviyə həsr olunmuş monoqrafiyasının Britaniya Kitabxanasına təqdim edilməsi, dünyanın ən böyük və ən məşhur kitabxanalarından birinin fonduna sadəcə bir kitabın əlavə edilməsindən daha artıq bir məna daşıyır. Bu, qlobal elmi müzakirələr çərçivəsində klassik Azərbaycan irsinin düzgün və dərindən dərk edilməsinə təkan verən mühüm akademik körpü rolunu oynayır. Humanizm, etika və müdrikliklə zəngin olan Nizami yaradıcılığı mədəniyyətləri birləşdirməkdə davam edir, aktuallığını qoruyub saxlayır və belə fundamental tədqiqatlar vasitəsilə Azərbaycan elmi ən yüksək beynəlxalq səviyyədə əks-səda doğurmaqda davam edir.

Nil Uotson,
Kral İncəsənət Cəmiyyətinin (RSA) üzvü,
London, Birləşmiş Krallıq".

P.S: Akademik İsa Həbibbəylinin 2021-ci ildə "Elm və təhsil" nəşriyyatında çap edilmiş "Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi" kitabında Azərbaycan, türk, rus, ingilis dillərində "Xəmsə" yaradıcısı haqqında monoqrafik tədqiqat, xin, polyak, bolqar, alman, ukrayna, gürcü dillərində məqalələr toplanmışdır.

Türkiyədən məktub

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında Nobel mükafatı laureatı, professor Əziz Səncərin 80 illik yubileyi münasibətilə keçirilən yığıncağa görə Türkiyənin Mərmərə Qrupu Fondunun prezidenti Dr. Akkan Suver tərəfindən AMEA-nın prezidenti, akademik İsa Həbibbəyliyə məktub göndərilib.

Məktubda deyilir:

"Hörmətli Prof. Dr. İsa Həbibbəyli
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti
Bakı - Azərbaycan

Əziz dostum,

Azərbaycan Prezidenti Zati-aliləri cənab İlham Əliyev tərəfindən Prof. Dr. Əziz Səncərin "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilməsindən çox məmnun olduğumuzu ifadə edir və minnətdarlığımızı bildiririk.

Bu arada, Mərmərə Qrupu Fondundakı həmkarlarım adından, keçirdiyiniz Əziz Səncər Yığıncağına görə Sizə və hörmətli akademik həmkarlarınıza təşəkkürümüzü və təbriklərimizi çatdırmaq istəyirəm. Nobel mükafatı laureatı, professor Əziz Səncər Türkiyənin, Azərbaycanın və Türk dünyasının qürurudur.

Xatırladığınız kimi, Mərmərə Qrupu Fondunun 40 illik yubileyi münasibətilə 2025-ci ildə Prof. Dr. Əziz Səncərə HEYDƏR ƏLİYEV - TÜRK DÜNYASİ MÜKAFATI təqdim etmişik. Mükafatı bizim adımızdan Azərbaycanın Ankaradakı səfiri Rəşad Məmmədov təqdim etmişdi.

Sizi bir daha təbrik edir və İstanbuldan sevgi və hörmətimizi bildiririk.
Hörmətlə,
Dr. Akkan Suver
Prezident"

NOBEL MÜKAFATI LAUREATI ƏZİZ SƏNCƏR - 80

Dünya elminin, türk dünyasının və Azərbaycanın Əziz Səncəri

Beynəlxalq Nobel mükafatı laureatı adını almaq bu nüfuzlu mükafata layiq görülən görkəmli alimlə bərabər, onun ölkəsinə və xalqına da şöhrət qazandırır. Bu mənada Amerikanın Şimali Karolina Universitetində çalışan türk əsilli Əziz Səncərin 2015-ci ildə Nobel mükafatını alması ilk növbədə qardaş Türkiyə Cümhuriyyətinə şərəf və şan qazandırmışdır. Əziz Səncər özü də Nobel nitqində aldığı Nobel mükafatının onun doğma vətəni olan Türkiyəyə aid olduğunu bəyan edərək demişdir: "Məni mükafatlara aparan Atatürk və Türkiyə Cümhuriyyətinin elmdəki inqilabıdır. Beləliklə, bu mükafatın sahibi Türkiyə Cümhuriyyətini təmsil edən Atatürkün Anıtqəbir muzeyidir".

Məlum olduğu kimi, Əziz Səncər Nobel mükafatı medalını və sertifikatını Türkiyə Cümhuriyyətinin paytaxtı Ankara şəhərindəki Mustafa Kamala Atatürk Anıtqəbir Kompleksindəki "Atatürk və Qurtuluş savaşı" muzeyinə təqdim etmişdir. Anıtqəbri ziyarət edən hər bir türk vətəndaşı həm də böyük iftixar hissi ilə Əziz Səncərin "Atatürk və Qurtuluş savaşı" muzeyində nümayiş etdirilən Nobel vəsiqələri ilə də tanış olur. Bu, Əziz Səncərin türk xalqı içərisindən yeni Nobel mükafatçılarının yetişməsi arzusuna xidmət edən düşündürücü və əhəmiyyətli addımının əks-sədasıdır.

Əziz Səncərin kimya elmi üzrə Nobel mükafatına layiq görülməsi türk dünyası üçün də əlamətdar hadisədir. Əziz Səncərin Nobel mükafatı bütün türk xalqlarının ortaq mükafatı hesab oluna bilər. Təəssüf ki, hələ ki, türk dünyasında Nobel mükafatına layiq görülən elm xadimləri çox deyildir. Və həm də Əziz Səncər Nobel mükafatı laureatı kimi mənsub olduğu Türkiyədə və Azərbaycanda, ümumən türk dünyasında elmin inkişaf etdirilməsini türk dövlətlərinin inkişafının əsas hərəkətverici qüvvəsi hesab edir. Təsadüfi deyildir ki, Nobel mükafatı laureatı, professor Əziz Səncər 3 iyun 2024-cü il tarixdə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Böyük Akt Zalında respublika ictimaiyyəti qarşısında "Türk dünyasının elm siyasəti: reallıqlar və çağırışlar" mövzusunda etdiyi elmi məruzəsini türk xalqlarının elmi əlaqələrinin daha da genişləndirilməsi və bir çox hallarda vahid elmi platformadan çıxış edərək böyük elmi nailiyyətlərə nail olmaqla yeni mərhələ yaratmağın mümkünlüyünə həsr etmişdir. Görkəmli elm xadiminin fikrincə, Çin Xalq Respublikasının elmdə etdiyi inqilabi elmi nailiyyətlər bu ölkənin dünyanın lider dövlətlərindən birinə çevrilməsində xüsusi rol oynamışdır. Professor Əziz Səncərə görə ümumi ərazisi təxminən Çin Xalq Respublikasına yaxın olan və maddi sərvətləri o ölkədən çox olan türk coğrafiyasında elmi inteqrasiyanı gücləndirmək və genişləndirməklə, "ortaq elmi layihələrin birgə icrası ilə və əldə olunan elmi nəticələri beynəlxalq elmi bazalara daxil olan nüfuzlu jurnallarında çap etdirib yaymaqla" türk dünyasının dünya elmində mühüm yer tutması və ümumi elm-texnoloji inkişafa nail olması mümkündür. Türk dünyasında elmi inkişafının Əziz Səncər konsepsiyası türk xalqları elminin və ümumtürk coğrafiyasında elmlə inkişafın mühüm strateji əhəmiyyətə malik olan modelidir.

Nobel mükafatı laureatı, professor Əziz Səncər özü də türk dünyasında elmin inkişaf etdirilməsi proseslərində yaxından iştirak edir. O, Türkiyədə, Azərbaycanda və ümumtürk coğrafiyasının digər ölkələrindəki çıxışlarında da zəruri hesab etdiyi türk dünyasının birliyi amalının özünün ideali və uşaqlıq arzusu olduğunu açıq şəkildə diqqətə çatdırmışdır: "Türk dünyasının birliyini görmək istəyirəm. Bu, mənim uşaqlıqdan ən böyük arzum olub". Türk dünyasının birliyi və həmrəyliyinə töhfə vermək üçün dəfələrlə Türkiyə Cümhuriyyətində, üç dəfə Azərbaycanda və hərəsində bir dəfə olmaqla Özbəkistanda və Qazaxıstanda səfərlərdə olmuş, Elmlər Akademiyalarında və universitetlərdə alimlərlə və tələbələrlə görüşlər keçirərək ideallarını aşılamaq məqsədilə məruzələr oxumuş, çıxışlar etmiş, görüşlər keçirmiş, təkliflər irəli sürmüşdür. Şimali Karolina Universitetində təsis etdiyi və rəhbəri olduğu Aziz & Gwen Səncər Fondu və Səncər Mədəniyyət Mərkəzi də Nobel mükafatçısı Əziz Səncərin türk dünyasının həmrəyliyi ilə əlaqədar ali məqsədlərinin həyata keçirilməsinə uğurla xidmət edir.

Əziz Səncər 8 sentyabr 1946-cı ildə Türkiyə Cümhuriyyətinin Mardin vilayətinin Savur il mərkəzində anadan olmuşdur. Görkəmli alimin mənsub olduğu nəsil Orta Asiyadan Mardinə köçmüş oğuz türklərindəndir. XX əsrin ortalarına qədər Mardin vilayətində ərəb dilində danışıq geniş yer tutsa da, Əziz Səncər səkkiz uşaqdan ibarət olan ailəsində və məhəllə mühitində türkcə danışmağa üstünlük vermişdir. Bu cəhətdən o, türk folkloruna və xüsusən anasının dilindən eşitdiyi laylalara, bayatlara, el sözlərinə vurğun olduğunu daim nəzərə çatdırmışdır. Mardindəki lisə təhsili illərində türk dilini daha böyük həssaslıqla öyrənmiş və futbolçu kimi diqqəti cəlb etmişdir. Sonrakı dövrdə 1963-1969-cu illərdə İstanbul Universitetinin tibb fakültəsində ali təhsil aldığı illərdə həyatını tibb və biokimya elmlərinin dərindən öyrənilməsinə həsr etmişdir. Cəmi iki il Savur ilindəki sağlamlıq mərkəzində həkim kimi çalışan Əziz Səncər həmvətənlərinin sağlamlığına xidmət etməklə doğma diyara və taleyində haqqı-sayı olan insanlara mənəvi borcunu yerinə yetirmişdir. Bundan sonra o, Türkiyə Elm və Texnoloji Tədqiqat şurasının - TUBİTAK-ın dəstəyi ilə Amerikanın əvvəlcə Cons Hopkins Universitetində və Dallas Texas Universitetində təhsilini davam etdirərək, tibb və biokimya sahəsində biliklərini artırmışdır. Bunun ardınca Əziz Səncər Texas Universitetində görkəmli elm xadimi, professor Klaud Rupertin rəhbərlik etdiyi laboratoriyada biokimya ixtisası üzrə doktorantura təhsili almışdır. Burada o, professor Klaud Rupertin elmi rəhbərliyi ilə tibb və biologiya elminin ən aktual istiqaməti hesab edilən gen mühəndisliyi ixtisası sahəsində ciddi tədqiqatlar apararaq, mühüm elmi nəticələr əldə etmişdir. Belə ki, cavan tədqiqatçı Əziz Səncər özünəqədər məlum olan fotoliaz adlı geni klonlayaraq, onu gen mühəndisliyi vasitəsilə bakteriyalarda çoxaltmışdır. DNT tədqiqatlarında yeni olan bu elmi nəticə Əziz Səncəri Amerika elmi mühitində və tədricən beynəlxalq aləmdə yeni ixtiranın müəllifi kimi tanıtmışdır. Əziz Səncərin əldə etdiyi gen növü tərəfindən şifrələnmiş ferment elmi tədqiqatlarda və təcrübədə ultrabənövşəyi şüalar tərəfindən zədələnmiş DNT kodlarının bərpa edilməsində həlledici faktora çevrilmişdir. Deməli, Əziz Səncər biokimya elmi sahəsində ilk dəfə olaraq bakteriyalarda müəyyən olunmuş şifrələnmiş fermenti kəşf etmiş və onu laboratoriya sınaqlarından keçirərək təsdiqlənməsinə nail olmuşdur. Bundan sonra Əziz Səncər Amerikanın məşhur Yel Universitetində elmi-pedaqoji fəaliyyətini davam etdirərək əldə etdiyi elmi nəticələrə görə dosent elmi adını almış və DNT kodlarının elmi cəhətdən "təmir edilməsi" sahəsindəki axtarışlarını daha da dərinləşdirmişdir. Bu mərhələdə o, fotoliaz fermenti ilə yanaşı, DNT kodlarının mikleopid parçalanmaları sahəsində də yeni elmi kəşflər etməyə nail olmuşdur. Bu zaman artıq Əziz Səncər yüksək elmi dairələrdə DNT kodlarının öyrənilməsinin fərqli metodologiyasını kəşf etmiş görkəmli alim kimi qəbul edilmişdi. Əlbəttə, belə mühüm elmi kəşflər onun elm adamı olaraq şöhrət qazanmasında mühüm rol oynamışdır.

Bununla belə, Əziz Səncər şöhrətin səfası ilə yanaşı, cəfasını da çəkməli olmuşdur. Dünya miqyaslı mühüm elmi kəşflərin müəllifi olmasına baxmayaraq, Əziz Səncərin elmi-pedaqoji fəaliyyətinin

üzvü surətdə bağlı olduğu Texas və Yel Universitetində qalıb işləməsi mümkün olmamışdır. Elmdə paxıllıq və qısqanclığın sərt üzü ilə rastlaşan Əziz Səncər artıq 1997-ci ildən etibarən fəaliyyətini Amerikanın ən ucqar ali məktəblərindən biri olan Şimali Karolina ştatındakı Kapell-Hill Universitetində davam etdirməkdədir. O, bu ali təhsil ocağında biokimya və biofizika üzrə mühazirələr oxumaqla yanaşı, mükəmməl laboratoriya qurmuş, elmi axtarışlarını daha da təkmilləşdirərək yeniləşdirmişdir. Əziz Səncər DNT kodlarının şifrələnməsi üzrə əldə etdiyi yeni biokimyəvi maddələri xərçəng xəstəliyinə tətbiq etməklə sağaldılması çox çətin və mürəkkəb olan bu xəstəliyin yeni müalicə üsullarını kəşf etmişdir. Beləliklə, Texas və Yel Universitetlərində başlanan elmi axtarışlar, hələ XX əsrin yetmişinci illərində başlanan və bir-birini tamamlayan elmi-tədqiqat işləri təxminən otuz ildən sonra, XXI əsrin əvvəllərində Şimali Karolina Universitetində tamamlanmışdır. Professor Əziz Səncərin dünyanın müxtəlif ölkələrində Beynəlxalq simpoziumlarda etdiyi məruzələr, təqdim olunan laborator analizləri təsvirləri onun tədqiqatlarının və elmi nəticələrinin yayılmasına şərait yaratmış, bu istedadlı və iradəli elm adamı haqqında ictimai elmi rəyi formalaşmışdır. Nəhayət, bütün bunlardan sonra Amerikanın Şimali Karolina Universitetinin professoru Əziz Səncər 2015-ci ildə xərçəng xəstəliyinin müalicə üsullarının müəyyən edilməsində bir-birini tamamlayan fərqli elmi nəticələr əldə etmiş Amerika alimi Pol Modriç və İsveçli alim Tomas Lindal ilə birlikdə Kimya üzrə Nobel mükafatına layiq görülmüşdür.

Qeyd etmək lazımdır ki, Əziz Səncər xərçəng xəstəliklərinin biokimyəvi üsullarla müalicəsi üzərində elmi axtarışlarını Nobel mükafatı aldıqdan sonra da davam etdirməkdədir. O, artıq 2025-ci ildə bu sahədə yeni elmi nəticələrə gəldiyini dünya elmi ictimaiyyətinə açıqlamışdır. Görkəmli türk alimi, professor Əziz Səncər qarşıdakı ən yaxın illərdə xərçəng xəstəliklərinin tam sağaldılmasına xidmət edən yeni müalicə üsullarını və dərman preparatlarını elan edəcəyinin anonsunu vermişdir. Bu, məşhur türk aliminin bəşəriyyət qarşısında ən böyük xidməti olacaqdır.

Ümumiyyətlə, professor Əziz Səncər dünyada qəbul edilən, beynəlxalq elmi nüfuza malik görkəmli türk alimidir. Son illərin statistikasına əsasən o, müxtəlif illərdə uğrunda çalışdığı və nəhayət, müvəffəqiyyətlə həll etdiyi elmi problemlərə həsr edilmiş 33 monoqrafiya və broşürün, 425 elmi məqalənin müəllifidir. Hazırda Əziz Səncər dünyanın ən mühüm elmi mərkəzlərdə və universitetlərdə beynəlxalq miqyaslı elmi tədbirlərdə məruzələrdə çıxış edir. Bu gün o, beynəlxalq elmi məclislərdə biokimya sahəsində dünya elmi adından söz demək səlahiyyətinə malik olan görkəmli elm xadimi kimi məşhurlaşmışdır.

Beynəlxalq tədbirlərdə Amerika Şimali Karolina Universitetinin professoru kimi çıxış edən Əziz Səncər hər yerdə və hər dəfə türk olduğunu qürurla bəyan edir. Hətta BBS kanalının milli mənsubiyyət baxımından "türk və ya yarı ərəb" sorğusuna Əziz Səncər "Mən türkəm, budur" - deyə qəti cavab vermişdir. O, məmləkəti Türkiyəni daim uca tutaraq "Nobel mükafatını, bütün elmi uğurlarını Türkiyədə sülh üçün verərdim" - qənaətdə olduğunu bəyan etmişdir. Türkiyə Cümhuriyyətində də Əziz Səncərə dövlət rəhbərliyi və xalq səviyyəsində, elmi ictimaiyyət arasında xüsusi ehtiram göstərilir. Professor Əziz Səncər 2006-cı ildə Türkiyə Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilmişdir. Qardaş ölkədə Anadolu liseyləri Əziz Səncərin adını daşıyır. O, 1997-ci ildə mühüm elmi xidmətlərinə görə Türkiyə Elm və Texnoloji Şurasının Elm mükafatı ilə təltif olunmuşdur. Görkəmli elm xadimi həm də Vəhbi Qoç mükafatı laureatıdır.

Nobel mükafatı laureatı, professor Əziz Səncərin həyatı və fəaliyyəti Azərbaycanla üzvü surətdə bağlıdır. Əziz Səncər doğma məmləkəti Türkiyə kimi Azərbaycanı da özünün Vətəni hesab edir. Bu haqda o, 28 may 2021-ci il tarixdə Azərbaycanda ilk dəfə keçirilən "Texnofest Azərbaycan" Aerokosmik və Texnologiya Festivalındakı çıxışı zamanı gənclərə müraciətində xüsusi olaraq fikirlərini aşağıdakı kimi ifadə etmişdir: "Əziz gənclər. Vətənimizi sevməkdən əsla vaz keçməyin. Vətənimizə, insanlarımıza fayda verməyən işlərin davamlı olmayacağını bilin Vətənimizin, - Vətənimiz dediyim zaman mən həm Türkiyə, həm də Azərbaycanı nəzərdə tuturam, onu da açıqlayım, - yüksəlməsi üçün lap çox çalışın İnadkar olun, məğlubiyyəti əsla qəbul etməyin".

Bundan başqa, Amerikanın Şimali Karolina Universitetində yaşayıb-işləyən Əziz Səncər 2021-ci ildə ölkəmizdə Nizami Gəncəvi adına Qızıl medalla təltif olunarkən bu medalın əsasnaməsinə uyğun olaraq müəyyən edilmiş "xarici ölkə vətəndaşı" sözlərini qəbul etməyərək, yalnız medalın vəsiqəsində "Azərbaycan alimi" sözləri yazıldıqdan sonra həmin mükafatın sahibi olduğunu bildirmişdir. Həmçinin professor Əziz Səncər Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti, akademik İsa Həbibbəyliyə 1 avqust 2023-cı il tarixdə göndərdiyi məktubda da "Hər kəsə məlumdur ki, mən Azərbaycanı öz vətənim hesab edirəm. Azərbaycan üçün əlimdən gələni yaparam" - sözlərini yazmaqla bir daha ölkəmizə və xalqımıza olan dərin bağlılığını və sevgisini ifadə etmişdir.

Nobel mükafatı laureatı Əziz Səncəri ilk dəfə Azərbaycana 2017-ci ildə İqtisad Universitetinin rektoru, professor Ədalət Muradov dəvət etmişdir. Əziz Səncər Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetində tələblərlə görüş zamanı Azərbaycana xüsusi rəğbət bəslədiyini ifadə etmiş, eyni zamanda, "türk dünyasının birliyini görmək istədiyini" və yeni nəslin öz ölkəsini sevməklə yanaşı, həm də türk dünyasına da xidmət etməsinin türk xalqlarından hər biri üçün zəruri olduğunu diqqətə çatdırmışdır. Bu görüş İqtisad Universiteti ilə Şimali Karolina Universiteti arasında əlaqələrin yaradılması üçün körpü funksiyasını yerinə yetirmişdir.

İqtisad Universitetinin Elmi şurası professor Əziz Səncəri dünya elminin inkişafındakı böyük xidmətlərinə və Azərbaycan elmi ictimaiyyəti ilə əlaqələrinə görə bu ali məktəbin - UNEC-in fəxri professoru seçmişdir. Bundan başqa, İqtisad Universitetindəki laboratoriyalardan birinə Nobel mükafatı laureatı, professor Əziz Səncərin adı verilmişdir. İqtisad Universitetinin dosenti, iqtisadiyyat üzrə fəlsəfə doktoru Elşən Bağırzadə doğma universitetlə, ümumiyyətlə Azərbaycanın elm və ali təhsil müəssisələri və eyni zamanda türk dünyası ilə professor Əziz Səncərin əlaqələrini qurmaq üçün şərəfli koordinatorluq missiyasını məsuliyyətlə yerinə yetirir.

Azərbaycan Respublikasında gedən ictimai-siyasi prosesləri diqqətlə və böyük maraqla izləyən professor Əziz Səncər ölkəmizin bütün uğurlarına ürəkdən sevinən və nailiyyətlərimizi beynəlxalq səviyyədə təbliğ edən böyük vətəndaş alimdir. O, Azərbaycanın ən ağır problemi olan Qarabağ məsələsini də diqqətlə izləmiş, bu istiqamətdə gedən proseslərə daim özünün obyektiv münasibətini bildirmiş, yaşayıb fəaliyyət göstərdiyi dairədə və beynəlxalq elmi ictimaiyyət arasında Azərbaycan həqiqətlərini, Qarabağ savaşının mahiyyətini təbliğ edib, çox sualları cavablandırmışdır. İkinci Qarabağ müharibəsində Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin Dəmir Yumruğu ilə qazanılan tarixi Zəfəri möhtəşəm qələbə kimi bayram hissi ilə qarşılayan Əziz Səncər bu hadisəni türk dünyasının ən böyük zəfərlərindən biri kimi qiymətləndirmişdir. Əziz Səncər bəyan etmişdir ki, "Mənə görə Azərbaycanın Qarabağ Zəfəri Atatürkün İstiqlal savaşından sonra Türk dünyasının ən böyük Zəfəridir".

Müşahidələr və Əziz Səncərin qeydləri göstərir ki, o, Qarabağ hadisələrini uzun illər ərzində böyük həssaslıqla araşdırıb öyrənərək Azərbaycan xalqının hiss və həyəcanlarına, iztirablarına şərik olmuş, sevincimizi ürəkdən bölüşmüşdür. Professor Əziz Səncərin 4 iyun 2024-cü ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında keçirilən mətbuat konfransında verdiyi müsahibədəki aşağıdakı sözlər onun Qarabağ hadisələrinin bütün mərhələlərinin, kədərli-sevincli hadisələrinin içində olduğunu əyani şəkildə göstərir: "Azərbaycana ilk gəldiyim zaman Qarabağ işğal altında idi. Bütün danışıqlarımızda bu məsələ hər kəsin düşüncəsinə hakim idi. İkinci səfərimdə Qarabağ işğaldan azad olunsa da, Xankəndi düşmənin əlində idi və bunun da narahatlığı var idi.

Bu səfərimdə isə ünsiyyətdə olduğum insanlarda bir rahatlıq olduğunu hiss etdim. İnsanlar gələcəyə ümidlə baxırlar, indi torpaq dərdimiz yoxdur. Bundan sonra həyatımıza normal davam edəcəyik".

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Ümumi Yığıncağının 29 noyabr 2023-cü il tarixli iclasında professor Əziz Səncər Milli Elmlər Akademiyasının fəxri üzvü seçilmişdir. Milli Elmlər Akademiyasının dəvəti ilə Nobel mükafatı laureatı, professor Əziz Səncər 2024-cü ildə ölkəmizə səfər etmişdir. Milli Elmlər Akademiyasının təşəbbüsü ilə 30 may - 6 iyun 2024-cü il tarixlərində "Əziz Səncər həftəsi" təşkil edilmişdir. Milli Elmlər Akademiyasının təşkil etdiyi "Əziz Səncər həftəsi" türk Nobel mükafatçısının Bakı şəhərindəki Fəxri xiyabanda Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri Heydər Əliyevin məzarının, Şəhidlər Xiyabanının və Türk şəhidliyinin ehtiramla ziyarət edilməsi ilə başlamışdır. "Əziz Səncər həftəsi" çərçivəsində Nobel mükafatı laureatı Milli Elmlər Akademiyasının Humanitar və İctimai Elmlər Akademiyasının əhatə etdiyi elmi tədqiqat institutlarının əməkdaşları ilə görüşmüş, Akademiyanın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında olmuşdur. Akademiya Ümumi Yığıncağının 3 iyun 2024-cü il tarixdə keçirilmiş iclasında Amerikanın Şimali Karolina Universitetinin professoru, Nobel mükafatı laureatı Əziz Səncərə Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü diplomu və vəsiqəsi təqdim olunmuşdur.

(Ardı 5-ci səhifədə)

NOBEL MÜKAFATI LAUREATI ƏZİZ SƏNCƏR - 80

Dünya elminin, türk dünyasının və Azərbaycanın Əziz Səncəri

(Əvvəli 4-cü səhifədə)

Eyni zamanda, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin tarixi binasında görkəmli elm xadiminin özünün iştirakı ilə Akademiya tərəfindən təsis edilmiş "Əziz Səncər şərəf otağı"nın rəsmi açılış mərasimi keçirilmişdir. Burada professor Əziz Səncərin haqqında yazılmış kitablar və məqalələrlə, habelə onun AMEA-ya təqdim etdiyi elmi əsərlərlə tanış olmaq mümkündür. Həmçinin AMEA Rəyasət Heyətinin qərarı ilə tibb və təbiət elmləri sahəsində mühüm elmi nailiyyətlər qazanmış görkəmli alimlərə vermək üçün "Əziz Səncər döş nişanı" təsis edilmişdir. İlk olaraq bu akademik mükafata Azərbaycandan Milli Məclisin Səhiyyə komitəsinin sədri, akademik Əhliman Əmiraslanov və Milli Onkologiya Mərkəzinin Baş direktoru, akademik Cəmil Əliyev, Türkiyə Cümhuriyyətindən Türkiyə Elmlər Akademiyasının prezidenti, professor Müzəffər Şəkər və Ankara Universitetinin rektoru, professor Necdet Ünüvar layiq görülmüşlər.

"Əziz Səncər həftəsi" günlərində Nobel mükafatı laureatı Əziz Səncərlə Bakı Dövlət Universitetində, ADA Universitetində, Tibb Universitetində, Yunus Əmrə İnstitutunda görüşlər təşkil edilmişdir. Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti akademik İsa Həbibbəylinin müşayiəti ilə professor Əziz Səncər Naxçıvan Muxtar Respublikasına səfər etmişdir. O, Naxçıvan Dövlət Universitetində muxtar respublikasının ziyalıları, universitetin professor-müəllim heyəti və tələbələri, AMEA Naxçıvan Bölməsinin əməkdaşları ilə görüşmüş, onların qarşısında çıxış etmiş, göstərilən yüksək diqqətə görə dərin minnətdarlığını bildirmişdir. Həmçinin Əziz Səncər Şərur rayonuna səfər edərək, uşaqlıq arzusunun izi ilə buradan Türkiyə ərazisindəki Ağrı dağını ziyarət etmişdir. Onun Şərur rayonunun Danyeri kəndinin sakinləri ilə tanış olması, yerli mətbəxdən istifadə etməsi də "Əziz Səncər həftəsi"nin yaddaqalan hadisələrindən biri olmuşdur.

Görkəmli elm xadimi, professor Əziz Səncər 3 iyun 2024-cü il tarixdə Milli Elmlər Akademiyasının Ümumi Yığıncağında "Türk dünyasının elm siyasəti: reallıqlar və çağırışlar" mövzusunda elmi məruzə ilə çıxış etmiş, akademik cəmiyyətin suallarını cavablandırmışdır. Məruzənin adında ifadə olunan "türk dünyasının vahid elm siyasəti" Nobel mükafatı laureatı, professor Əziz Səncərin türk dünyasına elm vasitəsilə xidmət etmək üçün müəyyən etdiyi elmi konsepsiyadır. O, Nobel mükafatçısı kimi böyük elmi nüfuzundan istifadə edərək bütün imkanlarını Türkiyədə və Azərbaycanda, bütövlükdə türk dünyasında elmin inkişafına və yeni elmi nəslin formalaşmasına həsr edir. İxtisas etibarilə biokimya sahəsində dünya şöhrətli görkəmli elm xadimi olmasına baxmayaraq, professor Əziz Səncər geniş elmi dünyagörüşə və aydın siyasi baxışlara malik alim olduğu üçün o, elmi istiqamətindən asılı olmayaraq, bütün elm sahələrini əhatə edən konkret və düşünülmüş elm siyasəti həyata keçirmək vəzifəsini məsuliyyətlə və şərəflə yerinə yetirir. Böyük iftixar hissi ilə demək olar ki, Nobel mükafatı laureatı Əziz Səncər XXI əsr türk dünyası alimlərinin böyük ağsaqqalıdır. Türk xalqlarının elm adamları da Əziz Səncəri özlərinin fəxri kimi qəbul edir, ona xüsusi ehtiram göstərirlər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Amerika Şimali Karolina Universitetinin professoru, Nobel mükafatı laureatı Əziz Səncərin fəaliyyətini yüksək qiymətləndirir. Əziz Səncəri 2021-ci ildə Prezident İqamətgahında qəbul edən dövlət başçımız onun türk dünyası üçün çalışmalarının və Azərbaycanla əlaqələrinin mühüm əhəmiyyətə malik olduğunu bildirmişdir. Prezident İlham Əliyev Qarabağ müharibəsi dövründə Ermənistan tətəfindən Gəncə şəhərinin raket hücumlarına məruz qaldığı günlərdə hər iki valideynini itirmiş uşağa Əziz Səncərin yardım etməsini böyük insanpərvərlik nümunəsi hesab etmişdir. Bundan başqa, dövlətimizin başçısının dəstəyi ilə Əziz Səncər Azad Qarabağa səfər etmiş, tarixi diyardakı tarix və mədəniyyət abidələrini ziyarət etmək arzusunu gerçəkləşdirmişdir. Professor Əziz Səncər da öz növbəsində Prezident İlham Əliyevin Qarabağda qazandığı tarixi Zəfərin tarixdə xüsusi yeri olan böyük qələbə olmasını qürur hissi ilə qeyd etməklə, bundan sonrakı dövrlərdə də Azərbaycan elminin inkişafı üçün əlindən gələni əsirgəməyəcəyini diqqətə çatdırmışdır.

Elm sahəsindəki böyük nailiyyətləri və Azərbaycanla əlaqələri nəzərə alınmaqla Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamı ilə professor Əziz Səncər "Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Fəxri Diplomu ilə təltif olunmuşdur.

Son illərdə Nobel mükafatı laureatı Əziz Səncərin elm sahəsindəki böyük xidmətləri türk dünyası miqyasında da qiymətləndirilmişdir. Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatının - TÜRKSOY Daimi Şurasının 13 oktyabr 2023-cü il tarixdə Şuşa şəhərində qəbul etdiyi Qərara əsasən ona "Türk Dünyasının Mədəniyyət elçisi" fəxri adı verilmişdir. Bundan başqa, Türk Dövlətləri Təşkilatı da professor Əziz Səncəri ilk dəfə təsis olunan Əlişir Nəvai Beynəlxalq Mükafatı ilə təltif etmişdir. Professor Əziz Səncər bu mükafata türk sivilizasiyasının inkişafına verdiyi elmi və mənəvi töhfələrə, türk dünyası üçün ortaq dəyərlərin təşviqindəki xidmətlərinə görə layiq görülmüşdür.

Bu il sentyabr ayının 8-də Nobel mükafatı laureatı, professor   Əziz Səncərin anadan olmasının 80 illiyi tamam olmuşdur. Bu münasibətlə Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin qərarı ilə Əziz Səncər Akademiyanın döş nişanı ilə təltif olunmuş, görkəmli alim haqqında akademik İsa Həbibbəylinin monoqrafiyası "Elm" nəşriyyatında nəşr edilmişdir. Onu da oxuculara çatdırmaq istəyirəm ki, 8 sentyabr 2026-cı il tarixdə AMEA-da professor Əziz Səncərin 80 illik yubileyi münasibətilə elmi sessiya keçirilmişdir. Tədbirdə professor Əziz Səncər özü də onlayn formatda iştirak və çıxış etmişdir.

Dünya şöhrətli görkəmli elm xadimi, Nobel mükafatı laureatı Amerika Şimali Karolina Universitetinin professoru Əziz Səncərin 80 illik yubileyi beynəlxalq elmi ictimaiyyət üçün əlamətdar hadisədir. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının fəxri üzvü professor Əziz Səncərin yubileyi türk dünyasında, Türkiyədə və Azərbaycanda isə elmin təntənəsi və bayramı kimi qeyd olunur. Görkəmli elm xadimini və əziz dostumuzu 80 illik yubileyi münasibətilə ürəkdən təbrik edir, türk dünyası alimlərinin böyük ağsaqqalına elm yollarında daha böyük uğurlar və möhkəm cansağlığı arzulayırıq.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 7 sentyabr 2026-cı il tarixdə Nobel mükafatı laureatı Əziz Səncəri "Şöhrət" ordeni ilə təltif etmişdir. Görkəmli elm xadimi və yubilyarımızı bu münasibətlə ürəkdən təbrik edirik.

Azərbaycanda yeni görüşlərədək, möhtərəm yubilyarımız!

İsa HƏBİBBƏYLİ
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti, akademik

İslam dünyasının mədəni irsində Seyid Yəhya Bakuvi zirvəsi: mötədil dəyərlər və müasir çağırışlar

İsa Həbibbəyli: Seyid Yəhya Bakuvi Azərbaycan mənəviyyatının dünyaya açılan qapısıdır

Seyyid Yəhya Bakuvinin mənəvi kamilləşmə və mənəvi saflaşma haqqında təlimi əsrlər boyu ədalət, humanizm, insanpərvərlik və sülh ideallarının yayılmasına mühüm töhfələr verib.

Bu fikirləri Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli "İslam dünyasının mədəni irsində Seyid Yəhya Bakuvi zirvəsi: mötədil dəyərlər və müasir çağırışlar" mövzusunda keçirilən I Beynəlxalq konfransda çıxışı zamanı bildirib.

Akademik qeyd edib ki, Seyid Yəhya Bakuvinin 20-dən çox elmi və dini-ideoloji əsərində, eləcə də qəzəllərində insanlığın, müsəlman dünyasının və türk aləminin mənəvi saflaşması və kamilləşməsinin əsas istiqamətləri, idealları və ideyaları mükəmməl şəkildə əksini tapıb.

"Prezident İlham Əliyevin ölkədə milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, ədəbi-tarixi irsin yenidən gündəmə gətirilməsi və inkişaf etdirilməsi istiqamətində həyata keçirdiyi genişmiqyaslı siyasət Seyid Yəhya Bakuvinin adını ucaltdığı Xəlvətiyyə təriqətinin müstəqillik illərində yenidən öyrənilməsi və yeni həyat qazanması üçün mühüm imkanlar yaradıb.

Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın məhz Seyid Yəhya Bakuvinin adı ilə bağlı olan tarixi məkanların, xüsusilə Xəlvətiyyə kompleksinin yenidən qurulması, abadlaşdırılması və beynəlxalq aləmdə tanıdılması istiqamətində gördüyü işlər də bu sahədə mövcud reallıqların dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında mühüm rol oynayıb.

Xüsusilə minnətdarlıq hissi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, Seyid Yəhya Bakuvinin irsi Mehriban xanım Əliyevanın həyata keçirdiyi işlər sayəsində UNESCO miqyasında keçirilən beynəlxalq konfransda qeyd olunub və bəşəriyyətə təqdim edilib", - deyə akademik bildirib.

AMEA prezidenti diqqətə çatdırıb ki, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası da ölkədə müxtəlif təriqətlərin, o cümlədən Xəlvətiyyə təriqətinin və onun banisi, əsas yaradıcılarından biri olan Seyid Yəhya Bakuvinin irsinin öyrənilməsi, araşdırılması və tədqiqi istiqamətində öz töhfələrini verməkdədir.

AMEA əməkdaşları beynəlxalq konfransda çıxış ediblər

Türk Dövlətləri Təşkilatının (TDT) müsəlman dini idarə rəhbərləri Şurasının 7-ci görüşü çərçivəsində keçirilən "İslam dünyasının mədəni irsində Seyid Yəhya Bakuvi zirvəsi: mötədil dəyərlər və müasir çağırışlar" mövzusunda I beynəlxalq konfransı öz işini davam etdirib.

Tədbirdə AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin icraçı direktoru Rəvan Həsənov, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Allahşükür Paşazadə, Türk Dövlətləri Təşkilatının, eləcə də bir sıra ölkələrin müsəlman dini idarə rəhbərləri və aidiyyəti şəxslər iştirak ediblər.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin icraçı direktoru Rəvan Həsənovun moderatorluğu ilə keçirilən konfransın ikinci günündə AMEA-nın vitse-prezidenti vəzifəsini icra edən, Şərqşünaslıq İnstitutunun direktoru akademik Gövhər Baxşəliyeva, AMEA-nın Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun direktoru AMEA-nın müxbir üzvü Ərtegin Salamzadə, AMEA-nın Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun direktoru professor Nadir Məmmədli, həmçinin Özbəkistan Elmlər Akademiyasının vitse-prezidenti professor Bahrom Abdukhalimov və başqaları çıxış edərək Seyyid Yəhya Bakuvinin elmi-fəlsəfi irsinin İslam dünyasının düşüncə tarixindəki rolundan, onun təsəvvüfi-fəlsəfi görüşlərinin elmi və nəzəri əhəmiyyətindən bəhs ediblər.

Çıxışlarda alimin əsərlərinin tədqiqi, onun elmi irsinin müasir şərqşünaslıq və fəlsəfə araşdırmaları baxımından əhəmiyyəti, eləcə də irsin elmi dövriyyəyə gətirilməsi və beynəlxalq səviyyədə öyrənilməsi məsələlərinə diqqət çəkilib. Bununla yanaşı, Seyid Yəhya Bakuvinin irsində əksini tapan mötədil dəyərlərin müasir dövrdə mədəniyyətlərarası və dinlərarası dialoqun inkişafına, sülh və qarşılıqlı anlaşma mühitinin möhkəmləndirilməsinə verdiyi töhfələr vurğulanıb.

Qeyd edək ki, konfransın həmtəşkilatçıları Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi və Türk Dövlətləri Təşkilatı ilə birgə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, İSESKO, İRSİKA, Müsəlman Ağsaqqalları Şurasıdır.

Gövhər Baxşəliyeva: Sufizm Azərbaycanın mənəvi həyatında böyük rol oynayıb

Möhtəşəm müsəlman sivilizasiyası kontekstində yaranan böyük intibah misli görülməmiş dini, elmi və mədəni inkişafla müşayiət edilib. Həmin böyük inkişaf nəticəsində müsəlman aləmi elmin bir çox sahələrində - fəlsəfə, riyaziyyat, həndəsə, coğrafiya, astronomiya, incəsənət, ədəbiyyat və poeziyada misli görülməmiş çiçəklənmə dövrünə qədəm qoyub. Mənəvi paklaşma və saflaşma yolunu təbliğ edən cərəyanlar geniş vüsət alıb, müxtəlif sufi təriqətlər yaranıb.

Bunu AMEA-nın vitse-prezidenti vəzifəsini icra edən, akademik Ziya Bünyadov adına Şərqşünaslıq İnstitutunun direktoru akademik Gövhər Baxşəliyeva Türk Dövlətləri Təşkilatının (TDT) müsəlman dini idarə rəhbərləri Şurasının 7-ci görüşü çərçivəsində keçirilən "İslam dünyasının mədəni irsində Seyid Yəhya Bakuvi zirvəsi: mötədil dəyərlər və müasir çağırışlar" mövzusunda Birinci Beynəlxalq konfransın ikinci günündə çıxışı zamanı deyib.

Akademik qeyd edib ki, Şərqşünaslıq İnstitutunda Şərqin digər sahələri ilə yanaşı, fəlsəfə, din və müxtəlif dini cərəyanlar daim tədqiq edilib. Bu sahədə onlarla dissertasiya müdafiə olunub, yüzlərlə tədqiqat aparılıb, kitablar nəşr edilib.

O bildirib ki, Seyid Yəhya Bakuvinin əsərləri də institutda daim diqqət mərkəzində olub, tədqiq və tərcümə edilib, müxtəlif dövrlərdə işıq üzü görüb.

Pakistan Ədəbiyyat Akademiyasının prezidenti Nəcibə Ariflə görüş

AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli Pakistan Ədəbiyyat Akademiyasının prezidenti professor Nəcibə Ariflə görüşüb.

AMEA-nın Rəyasət Heyətində keçirilən görüşdə akademik İsa Həbibbəyli Pakistanın hər zaman Azərbaycana dost, qardaş ölkə olduğunu, son illərdə dövlət başçılarımızın sıx münasibətləri sayəsində ölkələrimiz arasında bütün sahələrdə, o cümlədən elm sahəsində geniş əməkdaşlıq münasibətlərinin qurulduğunu və inkişaf etdirildiyini söyləyib.

Elmi əməkdaşlıq əlaqələri nəticəsində Akademiyada Pakistan ədəbiyyatı ilə bağlı tədqiqatların aparıldığını, AMEA-nın Ədəbiyyat İnstitutu tərəfindən Məhəmməd İqbalın "Seçilmiş əsərləri"nin Azərbaycan dilinə tərcümə edildiyini deyən akademik İsa Həbibbəyli, eyni zamanda "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının və özünün "Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi" adlı kitabının urdu dilinə tərcümə edilərək Pakistanda təqdimatlarının keçirildiyini diqqətə çatdırıb. Bildirib ki, Ədəbiyyat İnstitutu tərəfindən Sultan Bahonun əsərləri də tərcümə edilib və çap ərəfəsindədir.

Bundan əlavə, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Pakistan Ədəbiyyat Akademiyası, Lahor Dövlət Kollec Universiteti, Pakistan Müslüm İnstitutu, Sinqh Universiteti və digər akademik qurumları ilə geniş əlaqələrinin olduğunu, hazırda AMEA-nın Ədəbiyyat İnstitutunda Pakistan Ədəbiyyatı Mərkəzinin, Lahor Dövlət Kollec Universitetində isə öz növbəsində Azərbaycan Ədəbiyyatı Mərkəzinin fəaliyyət göstərdiyini vurğulayıb.

AMEA rəhbəri bu ilin oktyabr ayında keçiriləcək, Pakistanın da təmsil olunacağı 12-ci Bakı Beynəlxalq kitab sərgisində sərgi çərçivəsində birgə tədbirin keçirilməsini təklif edib.

Sonra çıxış edən Pakistan Ədəbiyyat Akademiyasının prezidenti professor Nəcibə Arif səmimi qonaqpərvərliyə görə minnətdarlığını bildirib, elmi və ədəbi əlaqələrimizin inkişafından məmnunluğunu dilə gətirib. O, 12-ci Bakı Beynəlxalq kitab sərgisində sərgi çərçivəsində birgə tədbirin keçirilməsini müsbət dəyərləndirib, müştərək tədbirlərin elmi əlaqələrimizin dərinləşməsinə və genişlənməsinə töhfə verdiyini söyləyib. Professor Nəcibə Arif Pakistan Ədəbiyyat Akademiyasında Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi ilə bağlı tərcümə işlərinin davam etdirildiyini diqqətə çatdırıb.

Çıxışlardan sonra xatirə hədiyyələri təqdim edilib.

Auditorlar Palatası bazar iqtisadiyyatına əsaslanan yeni cəmiyyət quruculuğunun tənzimlənməsinə mühüm töhfələr verib

Gəldiyim nəticələr Azərbaycanda bazar iqtisadiyyatına əsaslanan yeni cəmiyyət quruculuğunda Auditorlar Palatasının nəyə qadir olduğunu, hansı imkanlara malik olduğunu, necə xidmət etdiyini aydın şəkildə təsəvvür etməyə şərait yaradır. Auditorlar Palatası, bütövlükdə bazar iqtisadiyyatına əsaslanan yeni cəmiyyət quruculuğunun tənzimlənməsi prosesinə özünün fəaliyyəti ilə mühüm töhfələr verib.

Bu barədə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli Auditorlar Palatasının 30 illik yubileyinə həsr edilmiş tədbir və "Auditin inkişaf mərhələləri: uyğunluqdan strateji tərəfdaşlığa və etimada gedən yol" mövzusunda keçirilən beynəlxalq elmi-praktik konfransda deyib.

O bildirib ki, Auditorlar Palatası iqtisadçıların müdrik dəstəkçisi, auditorların isə etibarlı bələdçisi kimi Azərbaycan cəmiyyətinə xidmət etməkdə öz məsuliyyətli yolunu şərəflə davam etdirməkdədir: "Auditorlar Palatasının əhatə etdiyi sferada elm yönümlü auditlər, auditorluğun əmsalı artıb. Audit tədqiqatlarının iqtisad elminin istiqamətlərindən birinə çevrilməsi professor Vahid Novruzovun həm Auditorlar Palatası qarşısında, həm də elm qarşısındakı xidmətinin əməli ifadəsi kimi çox mühüm bir əhəmiyyətə malikdir. Bütün

bunlara görə Azərbaycan Auditorlar Palatası Azərbaycanda müstəqil dövlətçiliyin, özəl sektorla dövlət sektorunun harmoniyasının formalaşmasına, bazar iqtisadiyyatından cəmiyyətin inkişafına bu 30 ildə şərəflə xidmət etdiyini aydın şəkildə nümayiş etdirir. Hesab edirəm ki, bu gün Auditorlar Palatasının 30 illik yubileyinin keçirilməsi ilə əlaqədar təşkil olunan bu yubiley tədbiri və konfrans palatanın müstəqil Azərbaycan dövləti qarşısında şərəfli hesabatıdır".

Akademik: Süni intellekt sahəsində dövlət siyasəti riyaziyyat elminin prioritetlərinə və tədrisinə yenidən baxılmasını zəruri edir

Bu gün süni intellekt sahəsində biliklərə dərindən yiyələnmək üçün ehtimal nəzəriyyəsi, riyazi statistika, riyazi məntiq, ali cəbr və digər riyazi metodların mənimsənilməsi məsələləri böyük aktuallıq kəsb edir. Bu baxımdan elm və təhsil müəssisələrinin, eləcə də müvafiq dövlət qurumlarının iştirakı ilə süni intellektə, riyaziyyata dair biliklərin tədrisi və müvafiq sahələrdə yüksəkixtisaslı kadr hazırlığı ilə bağlı dəyirmi masaların keçirilməsi, elmi müzakirələrin aparılması böyük önəm kəsb edir.

Bu fikirləri açıqlamasında AMEA-nın vitse-prezidenti, Elm və Təhsil Nazirliyi İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun baş direktoru akademik Rasim Əliquliyev bildirib. Akademik Rasim Əliquliyev müasir dövrdə süni intellekt texnologiyalarının qlobal inkişafın əsas lokomotivlərindən birinə çevrildiyini, rəqəmsallaşma sahəsində dünyada inqilabi proseslərin getdiyini deyib. Ölkəmizdə bu sahə ilə bağlı ardıcıl və sistemli tədbirlərin həyata keçirildiyini, Prezident İlham Əliyev tərəfindən mühüm dövlət proqramları, strategiyalar və digər normativ-hüquqi sənədlərin qəbul edildiyini diqqətə çatdırıb.

Alim dövlət başçısının müvafiq Fərmanına əsasən ölkənin Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın rəhbərliyi ilə Rəqəmsal İnkişaf Şurasının yaradılmasının strateji əhəmiyyət daşıdığını vurğulayıb. Bildirib ki, Şuranın yaradılmasında əsas məqsəd ölkəmizdə rəqəmsal transformasiyanın sürətləndirilməsi, süni intellekt əsaslı yeni arxitektur tələblərə uyğun rəqəmsal dövlət infrastrukturunun formalaşdırılması və cəmiyyətin bütün sektorları üzrə harmonik inkişafın təmin olunmasıdır.

AMEA-nın vitse-prezidentinin sözlərinə görə, ölkədə rəqəmsal inkişaf sahəsində aparılan dövlət siyasətinin əsas hədəflərindən biri də elmi cəhətdən əsaslandırılmış milli data ekosisteminin formalaşdırılmasıdır. Akademik data suverenliyinin təmin olunmasının dövrümüzün ən mühüm çağırışlarından biri olduğunu qeyd edərək, səhiyyə, iqtisadiyyat, nəqliyyat və s. kimi müxtəlif fəaliyyət sahələrində toplanan məlumatların vahid prinsiplər və tələblər əsasında idarə olunması və müvafiq data ekosisteminin formalaşdırılmasının xüsusi əhəmiyyət kəsb etdiyini vurğulayıb.

Müasir dövrdə riyaziyyatın yalnız fundamental elm sahəsi kimi deyil, həm də süni intellekt, informasiya texnologiyaları, iqtisadiyyat, mühəndislik və digər sahələrdə əsas metodoloji baza kimi çıxış etdiyini vurğulayan alim maşın təlimi, dərin təlim, qeyri-səlis riyaziyyat, xətti cəbr, kriptoqrafiya və s. kimi sahələrin riyazi əsaslara söykəndiyini qeyd edib. Alim əlavə edib ki, riyazi metod və yanaşmaların süni intellekt sahəsində geniş tətbiqi milli süni intellekt modellərinin yaradılması baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır.

O, son zamanlar Elm və Təhsil Nazirliyi tərəfindən müasir çağırışlara və ölkənin strateji maraqlarına adekvat kompleks tədbirlərin həyata keçirildiyini, ali məktəblərdə yeni kafedraların yaradıldığını, müvafiq ixtisasların açıldığını bildirib: "Bununla yanaşı, hazırda ölkəmizdə süni intellekt sahəsində yüksəkixtisaslı kadr hazırlığına daha sistemli yanaşmanın formalaşdırılmasına, riyaziyyatın süni intellektlə bağlı prioritetlərinin müəyyənləşdirilməsinə ciddi ehtiyac var".

Alim Azərbaycan elminin dünya elminə inteqrasiyasında riyazi bilik və təfəkkürün inkişafının vacibliyini vurğulayaraq elmi tədqiqatlarda riyazi modelləşdirmədən daha geniş istifadə edilməsinin zəruriliyini diqqətə çatdırıb. Bildirib ki, ali təhsil müəssisələrində "Süni intellektin riyazi əsasları" adlı yeni fənnin tədrisi, kompüter elmləri və riyaziyyat sahəsində fəaliyyət göstərən alim və mütəxəssislərin birgə fəaliyyətinin təmin edilməsi və bu istiqamətdə koordinasiyanın gücləndirilməsi məqsədəuyğundur.

"XXI əsrin tələbləri, qlobal çağırışlar, eləcə də ölkəmizdə süni intellektlə bağlı həyata keçirilən daxili və xarici siyasət bu istiqamətdə beynəlxalq təcrübənin daha dərindən öyrənilməsini, elmi potensialın səfərbər olunmasını zəruri edir", - deyən akademik Azərbaycanın texnoloji və rəqəmsal suverenliyinin təmin olunması istiqamətində alimlərin, xüsusilə riyaziyyatçıların mühüm rola malik olduqlarını qeyd edib.

AMEA Naxçıvan Bölməsi Rəyasət Heyətinin iclası

AMEA Naxçıvan Bölməsi Rəyasət Heyətinin iclası keçirilib.

İclası giriş sözü ilə açan AMEA Naxçıvan Bölməsinin sədri, AMEA-nın həqiqi üzvü, akademik İsmayıl Hacıyev gündəlikdə duran elmi-təşkilati və kadr məsələləri barədə ətraflı məlumat verib.

Akademik Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi və mədəni inkişafı ilə bağlı sərəncamları və səfəri haqqında geniş danışaraq bildirib ki, bu mühüm səfər muxtar respublikanın gələcək inkişafı və təhlükəsizliyinin təmin olunması istiqamətində mühüm addımdır. Qeyd olunub ki, dövlət başçısının 12 avqust 2026-cı il tarixli müvafiq Sərəncamında məşğulluğun artırılması, nəqliyyat infrastrukturunun şaxələndirilməsi, bərpaolunan enerjidən istifadənin genişləndirilməsi, təhsil müəssisələrinin yenilənməsi kimi mühüm prioritetlər yer alıb. Ayrılan maliyyə vəsaiti isə Naxçıvanın infrastruktur bazasını möhkəmləndirməklə yanaşı, ölkənin ümumi inkişafına da böyük töhfə verəcək.

Akademik həmçinin bölmə əməkdaşlarının ali təhsil müəssisələrində yarımştat və saathesabı dərs apramaları barədə danışıb.

AMEA Naxçıvan Bölməsi Təchizat və xidmət şöbəsinin müdiri İlham Cəfərov AMEA Naxçıvan Bölməsində 2025-2026-cı illərin payız-qış mövsümünə hazırlığın vəziyyəti barədə məruzə edərək, bölmənin və tabeli qurumların mövsümə tam hazır olduğunu diqqətə çatdırıb.

Bölmə sədri İsmayıl Hacıyev AMEA Naxçıvan Bölməsinin Maliyyə və mühasibat şöbəsinə müdir təyin edilməsi, İncəsənət, Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun elmi katibi və Rəyasət Heyətinə elmi katibin təyin edilməsi haqqında məlumat verib. Rəyasət Heyətinin qərarı ilə AMEA Naxçıvan Bölməsinin Maliyyə və mühasibat şöbəsinin müdiri vəzifəsinə Sərdar Muradov, AMEA Naxçıvan Bölməsi Rəyasət Heyətinin elmi katibi vəzifəsinə isə filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Zülfiyyə İsmayıl təyin edilib.

Akademik İsmayıl Hacıyev onları təbrik edib, fəaliyyətlərində uğurlar arzulayıb.

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Zülfiyyə İsmayıl göstərilən yüksək etimada görə rəhbərliyə dərin minnətdarlığını bildirib.

Sonra AMEA Naxçıvan Bölməsi Aparatının Elm və təhsil şöbəsinin müdiri, aqrar elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Orxan Bağırov AMEA Naxçıvan Bölməsinə 2026-cı il üçün doktoranturaya qəbulun yekunları barədə, Bölmənin sədr müavini, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Rəşad Zülfüqarov isə cari məsələlər haqqında məlumat verib.

Tədbir mövzu ətrafında aparılan müzakirələrlə yekunlaşıb.

AMEA-da Nobel mükafatı laureatı Əziz Səncərin 80 illik yubileyi münasibətilə keçirilən konfrans Türk dünyası mediasında

Sentyabrın 8-də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin iclas zalında AMEA-nın fəxri üzvü, Nobel mükafatı laureatı, professor Əziz Səncərin 80 illik yubileyinə həsr olunmuş elmi konfrans Türkiyə, Şimali Kipr, Belçika, Şimali Makedoniya və Kərkükdə fəaliyyət göstərən - "liderhaber", "guvengazetesi", "yesiligdir", "karabukmedya", "globalbakis", "tum1haber", "tekbayrak", "vansiyaseti", "kerkukgazetesi", "haberiniz", "birlik.mk", "ajanscyprus", "gundem.be" kimi xəbər saytlarında geniş işıqlandırılıb.

Neft - qaz sahəsinin dayanıqlı inkişafının fundamental əsasları

Azərbaycanın neft-qaz sektoru: Texnoloji və elmi-təhsil sıçrayışı bu gün Bakı - XIX əsrdə ilk sənaye quyusunun fontan vurduğu dəniz neft hasilatının sadəcə tarixi beşik-məkanı deyildir. 2026-cı il sentyabrın 20-də Azərbaycan özünün əsas peşə bayramını - Neftçilər Gününü XXI əsrin energetika texnologiyalarının sınaqdan keçirildiyi dinamik poliqon və Avropa regionunun energetika təhlükəsizliyinin əsas təminatçılarından biri statusunda qeyd edir.

Qlobal iqlim keçidi və ənənəvi "yüngül" ehtiyatların tədricən tükənməsi fonunda Xəzər regionu miqyaslı texnoloji və elmi-təhsil sıçrayışına hazırlaşır. Azərbaycan yaxın onilliklər ərzində öz dominantlığını necə təmin etməyi planlaşdırır və Bakı ali təhsil müəssisələri süni intellekt və "rəqəmsal neft" erasında tədris prosesini necə yenidən qurur?

Uzunmüddətli fəaliyyətin elmi əsasları

Azərbaycanın neft-qaz kompleksinin uzunmüddətli davamlılığı üç əsas sütuna söykənir:

- Dərin çöküntü qatı: Cənubi Xəzər hövzəsində (CXH) onun qalınlığı 20-25 km-ə çatır.
- Köhnə yataqların dərin horizontlardan qidalanması: Resursların bərpa olunması və hətta yenilənə bilməsi haqqında danışmağa imkan verir.
- Anomal yüksək lay təzyiqi: Karbohidrogenlərin maye və qaz fazalarını rekord dərinliklərdə saxlayır.
- Hazır infrastrukturlar: İnkişaf etmiş neft və qaz kəmərlərinin mövcudluğu yeni yataqların mənimsənilməsi üçün kapital xərclərini (CAPEX) azaldır.

Ultra-dərin yataqlar uğrunda mübarizə

Bəsit neft dövrü geridə qalır, lakin Xəzərin karbohidrogen erasının güclü renesansı yaşanır. Cənubi Xəzər hövzəsinin əsas xəzinələri bu gün 7-dən 10 kilometrədək olan ekstremal dərinliklərdə gizlənmişdir.

- AÇG-nin dərin qazı: Flaqman yataqlar bloku olan "Azəri-Çıraq-Günəşli" yeni sıçrayışa hazırlaşır. Mövcud neft horizontlarından aşağıda yerləşən layların mənimsənilməsi ölkənin ixrac potensialını dəfələrlə artıracaqdır.
- Abşeron və Ümid-Babək amili: Uğurlu sınaqlar ultra-dərin yataqların kommersiya baxımından effektiv olduğunu sübut etdi.
- Boru kəmərlərinin inkişaf etmiş şəbəkəsi: Cənub Qaz Dəhlizi (CQD) də daxil olmaqla, Azərbaycanın Avropa bazarında əsas oyunçu statusuna zəmanət verir.

Skeptiklər xammal istehlakının pik həddi barədə mübahisə etdikləri bir vaxtda, respublika görünməz ehtiyatları işə sala bilər. Abşeron yarımadasında və Qobustanda milyonlarla ton təbii bitum, o cümlədən palçıq vulkanlarındakı ehtiyatlar istilik təsiri metodlarının tətbiqini gözləyir. Eyni zamanda İsmayıllı və Quba rayonları ölkəyə şist yağı və sintetik neft verməyə hazırdır. Yerli elm üçün ən futuristik çağırış isə Xəzərin dibindəki qaz hidratlarıdır.

Qaz trilyonu: İxrac sıçrayışının iqtisadiyyatı

Energetika Nazirliyinin aktual məlumatlarına əsasən, respublika Qərb istiqamətində tədarükün strateji olaraq iki dəfə artırılması istiqamətində planlı şəkildə irəliləyir. 2027-ci il üçün hədəf göstəricisi - Avropaya qaz tədarükü səviyyəsinin ildə 20 milyard kubmetrə çatdırılmasıdır.

Yalnız cari 2026-cı ilin ilk yeddi ayı ərzində Avropa bazarlarına ixrac artıq 14,4 milyard kubmetri ötüb. Üstəlik, bu il Azərbaycan daha iki Avropa dövlətinə tədarükə başlayaraq alıcılar şəbəkəsini genişləndirir.

Süni intellekt və "rəqəmsal yataqlar"

Böyük dərinliklərin və mürəkkəb resursların mənimsənilməsi təhsil sisteminin köklü şəkildə yenidən qurulmasını tələb edir. Ənənəvi neftçi mühəndisliyi tədricən verilənlər mühəndisliyi ilə tamamlanır.

Ölkənin profilli ali təhsil müəssisələri - ADNSU, BANM və Bakı Dövlət Universiteti süni intellekt, Big Data və yataqların rəqəmsal əkizlərinin yaradılması üzrə proqramları fəal şəkildə tətbiq edirlər. Elm və biznesin (SOCAR, BP və beynəlxalq konsorsiumlar) sıx inteqrasiyasında gənc, rəqəmsallaşdırılmış mühəndis elitası yetişir.

Xəzərin kolosal dərinliklərinin, qeyri-ənənəvi sərvətlərinin və müasir elmin vəhdəti təmin edir ki, Azərbaycan bütün XXI əsr boyunca makroregionun energetika təhlükəsizliyinin əsas təminatçısı olaraq qalacaqdır.

Bayramınız mübarək!

İbrahim QULİYEV
AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik

RSXM əməkdaşları Avropa Seysmoloji Komissiyasının Baş Assambleyasının iclasında

Avropa Seysmoloji Komissiyasının (ESC) 40-cı Baş Assambleyası çərçivəsində Avropa-Aralıq dənizi Seysmoloji Mərkəzinin (EMSC) Baş Assambleyasının iclası keçirilib.

EMSC-nin Baş Assambleyası çərçivəsində zəlzələlərin operativ monitorinqi, seysmoloji məlumatların mübadiləsi, beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi, zəlzələ parametrlərinin sürətli müəyyənləşdirilməsi sistemlərinin təkmilləşdirilməsi və EMSC-nin gələcək fəaliyyət istiqamətləri ilə bağlı məsələlər müzakirə edilib. EMSC Baş Assambleyasının ESC-nin Baş Assambleyası çərçivəsində keçirilməsi Avropa və Aralıq dənizi regionlarının seysmoloji icmaları arasında elmi və institusional əməkdaşlığın inkişafına mühüm töhfə verir.

AMEA nəzdində Respublika Seysmoloji Xidmət Mərkəzini Zəlzələlərin tədqiqatı bürosunun rəisi yer elmləri üzrə fəlsəfə doktoru Səidə İsmayılova və Zəlzələ ocaqlarının dinamikası şöbəsinin müdiri geologiya-mineralogiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Səbinə Kazımova iclasda onlayn şəkildə Zoom platforması üzərindən qoşularaq iştirak ediblər.

İclasda iştirak Avropa seysmologiyasının müasir inkişaf istiqamətləri, seysmikliyin monitorinqinə yeni yanaşmalar, operativ seysmoloji məlumatların beynəlxalq mübadiləsi və seysmoloji təşkilatlar arasında gələcək elmi əməkdaşlığın perspektivləri ilə tanış olmaq imkanı yaradıb.

YUBİLEY

Bir ömrün musiqi salnaməsi

Azərbaycan musiqişünaslıq elmində xalq musiqisinin, xüsusilə aşıq sənətinin tədqiqi istiqamətində mühüm elmi nəticələr əldə etmiş alimlərdən biri də İradə Köçərlidir. Onun uzun illər ərzində apardığı elmi araşdırmalar Azərbaycan etnomusiqişünaslığının inkişafında xüsusi yer tutur. Alimin yaradıcılıq yolu xalq musiqisinin mühüm problemlərinin araşdırılması, aşıq sənətinin nəzəri və praktik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi, eləcə də milli musiqi irsinin toplanması, nota yazılması və elmi dövriyyəyə daxil edilməsi ilə səciyyələnir. Azərbaycan xalq musiqisinin müxtəlif mövzularına həsr edilmiş 3 monoqrafiya, 14 elmi kitab, onlarla elmi məqalə və məruzələrin müəllifi olan İ.Köçərli həmçinin xeyli sayda tədris proqramları və metodik vəsaitlərin müəllifi və elmi redaktorudur.

İ.Köçərli 11 sentyabr 1956-cı ildə Gədəbəyin İsalı kəndində dövrün tanınmış ziyalısı, tarixçi, pedaqoq və elm xadimi Tofiq Köçərlinin ailəsində dünyaya göz açmışdır. 1963-cü ildə Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbində, daha sonra Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında təhsil almışdır. Müxtəlif illərdə Sumqayıt Musiqi Texnikumunda, Asəf Zeynallı adına Bakı Musiqi Texnikumunda müəllimlik fəaliyyəti ilə məşğul olmuş, 1989-cu ildən isə Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində baş müəllim, dosent, kafedra müdiri, professor kimi çalışmışdır. 2000-ci ildən etibarən İ.Köçərli AMEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun "Azərbaycan xalq musiqisinin tarixi və nəzəriyyəsi" şöbəsində çalışır və 2014-cü ildən şöbəyə (struktur dəyişikliklərindən sonra şöbə "Musiqi folkloru" adlanır) rəhbərlik edir. 1994-cü ildə İ.Köçərli "Azərbaycan xalq musiqi yaradıcılığında şikəstə" adlı dissertasiya işini müdafiə edərək sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, 2012-ci ildə "Aşıq sənətində sinkretizm və sintez problemlərinin tədqiqi" adlı doktorluq dissertasiyasını müdafiə edərək sənətşünaslıq doktoru elmi dərəcəsinə layiq görülmüşdür. 2017-ci ildə alim Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının qərarı ilə Professor elmi adına layiq görülmüşdür.

İradə Köçərlinin yaradıcılığı xalq musiqisinin mühüm problemlərini əks etdirən elmi əsərlərlə zəngindir. "Azərbaycan xalq musiqi yaradıcılığında Şikəstə" adlı elmi tədqiqat əsəri alimin yaradıcılıq yolunun əsas istiqamətini müəyyənləşdirmişdir. Beləliklə, İradə Köçərlinin aşıqşünaslıq istiqamətindəki çalışmaları ildən-ilə genişlənərək "Aşıq sənəti - musiqili-poetik janrlar", "Aşıq sənəti: sinkretizm və sintez problemləri" kimi mühüm elmi tədqiqatları əks etdirən monoqrafiyaların ərsəyə gəlməsinə yol açmışdır. Özündən əvvəlki alimlərin nailiyyətlərinə yüksək qiymət verən və öz əsərlərində onlara daim müraciət edən İ. Köçərlinin aşıq sənətinə verdiyi mühüm töhfələr, ilk növbədə, müəllifin toxunduğu elmi problemlərin yeniliyi və dərinliyi ilə ölçülür. Alim tərəfindən aşıq sənətinin ən mühüm cəhətlərindən biri olan sinkretizm probleminin yenidən aktuallaşdırılması və sintez problemi ilə qarşılaşdırılması Azərbaycan aşıqşünaslığında ilk dəfə həyata keçirilmişdir. Doktorluq dissertasiyasının əsas problemi kimi işlənmiş bu mövzu alimin növbəti tədqiqatlarında yeni müddəaların formalaşmasına təsir edərək İ.Köçərlinin aşıqşünas kimi elmi mövqeyini ortaya qoymuşdur. Saz-söz tandemində təbii sinkretizmdən sintezə gedən mədəni proseslərin kompleks yanaşma metodları ilə öyrənilməsi müəllifin aşıq sənəti ilə bağlı elmi araşdırmalarında aparıcı mövqe daşıyır.

İ. Köçərlinin elmi fəaliyyətində əhəmiyyətli istiqamətlərdən biri də xalq musiqisinin toplanması, nota yazılması və nəşri ilə bağlı araşdırmalardır. Dahi Üzeyir bəy hər zaman xalq musiqisinin toplanmasını, nota yazılmasını və öyrənilməsini tövsiyə etmiş, öz həmkarlarını və tələbələrini bu mühüm işə sövq etmişdir.

İradə Köçərlinin kitabları Azərbaycan xalq musiqisinin öyrənilməsi və folklor irsinin yenidən araşdırılması üçün mühüm elmi perspektivlər vəd edən tədqiqatlara yol açır. Bu kitablarda keçən əsrin 30-40-cı illərində toplanmış, nota yazılmış və məcmuələrə daxil edilmiş xeyli sayda musiqi nümunəsinin yenidən üzə çıxarılması, təhlili və müqayisəsi, eləcə də müasir not proqramları vasitəsilə tərtib edilməsi həyata keçirilmişdir. Bu isə etnomusiqişünas alimlərin diqqətini yenidən həmin zəngin irsə yönəltməklə yanaşı, xalq musiqimizin tarixi-mədəni dəyərlərinin araşdırılması, sistemləşdirilməsi və müasir elmi dövriyyəyə daxil edilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

İradə Köçərlinin 70 illik ömrünün əsas hissəsi həm də onun pedaqoji fəaliyyəti ilə bağlı olmuşdur. Uzun illər ölkənin nüfuzlu ali musiqi təhsili müəssisələrində çalışan alimin 44 il ərzində yetişdirdiyi yüzlərlə tələbələri bu gün respublikanın mühüm mövqelərində yer tutaraq milli musiqimizi layiqincə təmsil edir. Onlarla tələbəyə elmi rəhbərlik etmiş İ.Köçərlinin pedaqoji nailiyyətləri musiqi elmimizə bəxş etdiyi gənc tədqiqatçıların fəaliyyətində uğurlu nəticəsini tapır. Öz tələbələrinə daim sevgi və qayğı ilə yanaşan İ. Köçərli onların uğurlarına sevinir, müxtəlif tədbirlərdə onlardan qürur və fəxrlə danışır, yeni elmi və karyera pillələrinə yüksəlmələrinə səy göstərir. Bu cəhət onun əsl müəllim kimi yüksək şəxsiyyətinin bariz nümunəsidir. İ.Köçərli 2013-cü ildə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi tərəfindən "Qabaqcıl Təhsil İşçisi" döş nişanı ilə təltif edilmişdir.

Bu il İradə xanım 70 yaşını qeyd edir. Bir insan üçün 70 yaş ömrün müdriklik çağıdır, lakin bir alim üçün sanki deyiləsi sözlər, görüləsi işlər, paylaşılacaq elmi düşüncələr hələ qarşıdadır. Öz məhsuldar elmi və pedaqoji fəaliyyəti, gənc nəslə örnək ola biləcək yüksək mənəvi keyfiyyətləri, insanlıq nümunəsi və səmimiyyəti ilə onu tanıyan hər kəsin qəlbində dərin hörmət və sevgi qazanan dəyərli alim, peşəkar pedaqoq və gözəl insan İradə Köçərliyə bundan sonrakı həyat yolunda möhkəm cansağlığı, uzun ömür, yeni yaradıcılıq və elmi uğurlar arzulayırıq. İnanırıq ki, onun zəngin elmi-pedaqoji təcrübəsi, dəyərli araşdırmaları və gənc musiqişünas nəslin yetişdirilməsinə verdiyi töhfələr bundan sonra da musiqi elmimizin inkişafına və zənginləşməsinə xidmət edəcəkdir. Qoy qarşıdakı illər İradə xanıma yeni elmi ideyalar, yaradıcılıq enerjisi və sevinc bəxş etsin, ömrünün bu müdrik çağı isə onun üçün yeni uğurların və gözəl başlanğıcların dövrünə çevrilsin.

Kəmalə ATAKİŞİYEVA
AMEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutu Musiqi folkloru şöbəsinin böyük elmi işçisi, sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

İlandağ daş salnaməsinin sirri açılır

Maddi mədəniyyət baxımından İlandağ bütöv bir bina və ya qapalı "məbəd" kompleksi deyil, açıq səma altında yerləşən monumental bir sakral (müqəddəs) məkan və qurbanlıq ritual mərkəzi idi. Tanrı Haldinin rəsmi və əsas baş məbədi (dini paytaxtı) daha cənubda, Musaşir (Ardini) şəhərində yerləşirdi. Lakin Urartu və ondan əvvəlki Hurri tayfaları şimala doğru yayıldıqca, İlandağ unikal coğrafi və əzəmətli forması ilə Arazın şimalındakı ərazilər üçün regional baş müqəddəs mərkəzə (akaral zonaya) çevrilmişdi. İlandağ kitabəsinin mətnində birbaşa Tanrı Haldiyə öküz kəsilməsi və onun bu torpaqdakı zövcəsinə (ilahəsinə) inək qurban edilməsi əmr olunur. Bu fakt sübut edir ki, Hurri-Urartu mütəfəkkirləri bu dağı, sadəcə, bir qaya kimi görmür, onu tanrıların yer üzündəki təbii taxtı və ritual icra mərkəzi hesab edirdilər.

İlandağ kitabəsində Hurri-Urartu izi

Hurrilər qədim Yaxın Şərqdə, əsasən e.ə. III minillikdən başlayaraq e.ə. II minilliyə qədər yaşamış, Mesopotamiya, Anadolu və Şimali Suriyanın bəzi bölgələrində məskunlaşmışdılar.

Onlar regionda yaranan və inkişaf edən digər böyük sivilizasiyalar - Şumerlər, Akkadlılar, Hetər, Babillilər, Assurlular və Misirlilərlə sıx əlaqədə olmuşlar. Hurrilər qədim Yaxın Şərqdə regional siyasət, mədəniyyət və din baxımından mühüm yer tutmuş xalq idi. Onların yaratdıqları Mitanni krallığı dini panteonları və dil xüsusiyyətləri yalnız öz dövrlərində deyil, sonrakı mədəni inkişafa da təsir göstərmişdir. Hurrilər həm də qonşu sivilizasiyaların inkişafında əhəmiyyətli rol oynamışlar. Onların irsi, tarixşünaslıq və arxeologiya sahəsində araşdırmalar üçün hələ də aktual və maraqlı mövzudur.

Hurri dili eramızdan əvvəl III-II minilliklərdə Yaxın Şərqin geniş bir hissəsində - indiki Şərqi Anadolu, Şimali İraq, Şimali Suriya və Azərbaycanın (xüsusilə Naxçıvan və ətraf bölgələr) dağlıq ərazilərində danışılmış qədim bir dildir. Bu dil ən parlaq dövrünü e.ə. XV-XIV əsrlərdə, regional supergüc olan Mitanni dövlətinin rəsmi dili olduğu zaman yaşamışdır. Hurri dilini anlamaq üçün 3 əsas xüsusiyyətinə diqqət yetirmək lazımdır:

Aqqlütinativ (bitişdirici) strukturuna görə müasir türk dillərində olduğu kimi, Hurri dilində də sözün kökünə müxtəlif şəkilçilər artırılaraq yeni mənalar və bütöv cümlələr formalaşdırılırdı. Erqativ quruluşu bu dili "erqativ-mütləq" sintaktik sistemə sahib edir. Hurri dili nə Hind-Avropa, nə də Sami (Sami-Hami) dil ailələrinə aid deyil. O, dünyada tamamilə təcrid olunmuş Hurri-Urartu dil ailəsinə mənsubdur. Bəzi dilçilər, məsələn, İ.Dyakonov və S.Starostin bu ailəni Şimali Qafqaz dil qrupu ilə qohum hesab edirlər, lakin bu, tam sübut olunmamış fərziyyə olaraq qalır. Hurri və Urartu dilləri eyni dil ailəsinin iki əsas qoludur. Onların arasındakı münasibəti latın dili ilə italyan dili və ya qədim türkcə ilə müasir Azərbaycan dili arasındakı əlaqəyə bənzətmək olar. Naxçıvanın qədim toponimikası və arxeoloji materiallarında (məsələn, İlandağ kitabəsində keçən yer adlarında) həm Hurri elementlərinin qalıqlarını, həm də onların Urartu dilindəki son formalarını izləmək bu iki dilin keçid xəttini anlamaq üçün ən unikal imkanlardan biridir.

Nuh peyğəmbər və Hurri mədəniyyəti

Nuh peyğəmbər mövzusu bizi Hurri mədəniyyətindən də qədimə - bəşəriyyətin yenidən doğulduğu Tufan dövrünə aparır. Burada maraqlı bir varislik zənciri var: Dünyanın ən qədim Tufan hekayəsi şumerlərin Bilqamıs dastanında keçir. Bu dastanı şumerlərdən mənimsəyən, onu öz dillərinə tərcümə edərək Anadolu və Qafqaza yayan, məhz hurrilər olmuşlar. Boğazköy arxivlərində dastanın Hurri dilindəki variantları da tapılıb. Yəni hurrilər Nuh tufanı xatirəsini yaşadan və qoruyan xalqlardan biridir. İnanclara görə, Nuh peyğəmbərin gəmisi suların çəkilməsi dövründə İlandağın zirvəsinə toxunaraq onu iki hissəyə bölmüşdür. Əgər bu teoloji yaddaşı əsas götürsək, İlandağ xalqların yaddaşında "bəşəriyyətin xilas olduğu və yer üzünə yenidən ayaq basdığı müqəddəs ilk quru parçası" idi. Tarixdə çox vaxt bir müqəddəs məkanın mahiyyəti dəyişmir, sadəcə zamanla oradakı tanrıların adları dəyişir. Çox güman ki, Nuh peyğəmbərin dövründən (tunc dövrünün əvvəllərindən) qalan və İlandağ ətrafında formalaşan qədim "xilas və tufan" inancı, sonradan əraziyə hakim olan Hurri-Urartu sivilizasiyası tərəfindən mənimsənilmişdir. Onlar bu dağın sakral enerjisini qəbul edərək, onu öz mərkəzi ilahları olan Tanrı Haldinin şərəfinə rəsmi dövlət ziyarətgahına və qurbanlıq mərkəzinə çevirmişlər.

Nuh peyğəmbərin Tufan hadisəsi ilə bağlı qədim xatirələr İlandağı regional yaddaşda müqəddəsləşdirmişdi. Sonradan bura gələn Hurri-Urartu elitası da bu ilahi coğrafiyanı öz imperiya dinlərinə uyğunlaşdıraraq, İlandağı Tanrı Haldinin şimal fəthlərini taclandıran rəsmi açıq səma məbədinə və qurbanlıq mərkəzinə çevirdi. Bu mənada, İlandağ həm Nuh peyğəmbər irsinin, həm də Hurri-Urartu kultunun Qafqazdakı ən böyük ortaq sakral mərkəzlərindən biri hesab oluna bilər.

(əvvəli qəzetin 24 iyul və 11 sentyabr tarixli saylarında)

Tanrı Haldinin qurbanları

Professor Mirjo Salvini İlandağ və Meher qapısı kimi "Açıq səma altında yerləşən müqəddəs qapı" abidələrini və qurban rituallarını təhlil edərək bir neçə mühüm elmi nəticəyə gəlmişdir. Salvini qeyd edir ki, Urartu mətnlərində tanrılara ayrılan heyvan sayı tam bir iyerarxik cədvəldir. Məsələn, Meher qapısı mətnində Tanrı Haldiyə 6 öküz və 12 qoyun ayrıldığı halda, ikinci yerdə gələn Fırtına tanrısı Teişebaya 6 öküz, 12 qoyun, Günəş tanrısı Şiviniyə isə 4 öküz, 8 qoyun təyin edilib. Digər yerli və kiçik tanrılara isə sadəcə 1 qoyun kəsilirdi. Salvini bununla sübut edir ki, Urartuda kəsilən heyvanın miqdarı mənəvi rütbəni göstərirdi.

Salvininin mühüm kəşflərindən biri də odur ki, urartulular qurbanı, sadəcə, Tanrı Haldinin şəxsiyyətinə kəsmirdilər. Mətndə Haldinin atributları da bir ilahə kimi qəbul olunurdu. Məsələn, "Haldinin qüdrətinə", "Haldinin ordusuna", xüsusilə də "Haldinin nizəsinə" ayrıca qurbanların kəsilməsi əmr olunurdu. Salvini bunu imperiyanın hərbi xarakterinin dinə proyeksiya olunması kimi izah edir. Salvini İlandağ kitabəsini (CTU A 3-8) və Meher qapısını şərh edərkən göstərir ki, bu süni şəkildə düzəldilmiş qaya qapıları urartuluların inancında tanrıların yeraltı sferadan və ya dağın içindən yer üzünə, insanların dünyasına çıxış nöqtəsi idi. Məhz buna görə də krallar qurbanları qapalı məbədlərlə yanaşı, həm də İlandağ kimi sıldırım dağların döşündə kəsdirirdilər ki, tanrı dağdan çıxan kimi onun lütfünü qazansınlar.

Salvini vurğulayır ki, Urartu kralları işğal etdikləri ərazilərdəki (məsələn, Naxçıvan bölgəsindəki) yerli əhalini imperiyaya bağlamaq üçün, fəth edilən torpaqların müqəddəs dağlarında (İlandağ kimi) Tanrı Haldinin şərəfinə qurbanlar kəsdirir, eyni zamanda həmin ərazinin yerli ilahələrinə də (İlandağ mətnində keçən yerli ilahə kimi) hörmət əlaməti olaraq inək qurban edilməsini qanuniləşdirirdilər. Bu, Salvininin fikrincə, Urartunun tətbiq etdiyi uğurlu dini inteqrasiya siyasəti idi.

İlandağ kitabəsinin nadirliyi

İlandağ kitabəsini Urartu imperiyasının digər yüzlərlə qaya və daş kitabələrindən fərqləndirən və onu dünya epifrafikasında unikal edən ən əsas əlamət - onun coğrafi mövqeyi, yazılma konteksti və mətndə yer alan yerli toponimlərin mərkəzi dövlət idarəçiliyinə daxil edilmə formasıdır.

Xüsusilə Mirjo Salvininin tədqiqatları və Urartu korpusunun müqayisəli analizi kontekstində, İlandağ kitabəsində olub, digər standart mətnlərdə (məsələn, Van və ya Göyçə gölü ətrafındakı yazılarda) rast gəlinməyən spesifik əlamətləri belə sıralaya bilərik:

"Sərhədüstü ilk imzalı birgə Fərman" olması - Urartu tarixində krallar hərbi yürüşlərini ,adətən, öz adlarından yazdırırdılar. İlandağ kitabəsi isə Urartunun dövlət kimi şimala - Araz çayından fəthlərə başladığı birgə idarəçilik dövrünün ilk rəsmi hərbi sənədidir. Kitabə tam olaraq yeni fəth edilən ərazinin faktiki sərhədində - sıldırım və uzaqdan görünən bir qalada həkk edilib.

Yerli İlahəyə ("Silaye") inək qurban edilməsi fenomeni - Urartunun digər bütün rəsmi din-dövlət mətnlərində qurbanlıqlar yalnız imperiyanın rəsmi panteonuna daxil olan tanrılara kəsilir. İlandağ kitabəsinin son sətrində isə mərkəzdən gələn Tanrı Haldi ilə yanaşı, yerli ilahəyə xüsusi olaraq inək kəsilməsi əmr olunur. Bu xüsusiyyət digər standart Urartu fəth kitabələrində yoxdur. Adətən, Urartu ordusu getdiyi yerdə yerli məbədləri dağıdır və ya tanrıları əsir aparırdı. İlandağda isə yerli əhalinin inancına və qədim Naxçıvan ilahəsinin adına rəsmi ritualın təyin edilməsi abidəni dini tolerantlıq və inteqrasiya baxımından unikal edir.

Naxçıvanın qədim coğrafiyasının ilk yazılı sənədi olması - mətndə keçən Arsini və Aniani şəhər-dövlətlərinin, həmçinin Puluadi ölkəsinin adları Urartu korpusunda ilk və yeganə olaraq məhz bu kitabədə bu şəkildə qeyd olunur. Bu adlar regionun (Naxçıvan və ətrafının) Tunc dövründən Dəmir dövrünə keçiddəki siyasi xəritəsini bəşər tarixinə yazılı olaraq həkk edən yeganə tapıntıdır.

Dağın təbii forması ilə yazının sakral uyğunluğu-Vandakı və ya Ermənistandakı bir çox kitabələr ya düz qaya səthlərində, ya da qala divarlarının daşlarında yerləşir. İlandağ kitabəsi isə dağın təbii kosmoloji quruluşu ilə sintez təşkil edir. Urartulular başqa heç bir yerdə bu qədər relyef baxımından sərt, dırmaşılması çətin və vizual olaraq "Tufan hekayələri" ilə qədimdən müqəddəsləşdirilmiş spesifik bir təbiət abidəsini seçib üzərinə yazı yazmamışlar. Dağın təbii cizgiləri yazının bir hissəsinə çevrilmişdir. Xülasə, İlandağ kitabəsi imperiyanın daxili şablon qaydalarından kənara çıxaraq, Naxçıvanın yerli regional mühitinə uyğunlaşdırılmış spesifik və unikal "sərhəd diplomatiyası" abidəsidir.

Nəticə olaraq qeyd edək ki, İlandağ qayaüstü kitabəsini digər Urartu kitabələrindən fərqləndirən əsas cəhət onun salnamə olmasındadır. Bu daş salnamə bizə tariximizə və milli kimliyimizə, dövlətçilik ənənələrinə, coğrafiyamıza sahib çıxmaq üçün keçmişdən uzanan və bizi gələcəyə aparan yoldur. Buna görə də Azərbaycan alimləri İlandağ qayaüstü salnaməsinə sahib çıxmalı, beynəlxalq standartlara uyğun, rəqəmsal texnologiyalarla yenidən sənədləşdirməli, neytral dünya alimlərini (elə Salvininin özünü və ya onun tələbələrini) Naxçıvana dəvət edərək tədqiqatlar aparmalı, birgə beynəlxalq konfranslar təşkil etməlidirlər. İlandağ kitabəsini erməni iddialarından təmizləməyin yolu, onun regional və qlobal kontekstini real elmi faktlarla dünyaya çatdırmaq və tədqiq etməkdir. Bu qrafik sənəd, Naxçıvanın qədim dövlətçilik və yazı mədəniyyəti tarixini sübut edən, elmi təhriflərdən uzaq ən etibarlı vizual sübutdur.

Surə SEYİD
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Naxçıvan

Yardımlıda İlk Tunc dövrünə aid kurqanda qazıntılar aparılıb

AMEA Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunun "Yardımlı arxeoloji ekspedisiyası" Yardımlı rayonu ərazisindəki Ökü kurqanlarından birində arxeoloji qazıntıları başa çatdırmışdır. İnstitutun aparıcı elmi işçisi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Anar Ağalarzadənin rəhbərliyi altında aparılmış arxeoloji qazıntılar nəticəsində kurqan üzərində maraqlı dəfn adətləri müəyyən edilmişdir.

Ökü kurqanları Yardımlı-Arvana şosse yolunun sağ tərəfində, yoldan 1,5 km şimal-şərqdə, Qayabaşı adlanan hündür dağ silsiləsinin ətəyində yerləşir. Dəniz səviyyəsindən 1650 metr yüksəklikdə olan kurqanın qazıntısı zamanı müəyyən edilmişdir ki, bu, nisbətən alçaq təbii təpə üzərində qaya daşları ilə sıx örtülmüş qəbir abidəsidir. Arxeoloji qazıntılar nəticəsində şərq və cənub-şərq tərəfdə, bir-birinə yaxın beş insan dəfni üzə çıxmışdır. Ərazinin sərt torpaq relyefi və ümumi landşaftı buradakı dəfnlərin dayaz qazılmış qəbir kameraları ilə tamamlanmışdır. Qəbirlər bir qayda olaraq insan dəfnlərinin ətrafı boyu daş düzülməklə salınmışdır. Maraqlı xüsusiyyət isə dəfnlərin müxtəlif tipdə olmasıdır. Burada sağ yanı üstə sıx bükülü, arxası üstə uzadılmış və hətta dik basdırılmış gil qabın içərisində parçalanaraq dəfn edilmiş insan skeletlərinə də təsadüf olunmuşdur. Analoji dəfnlər 2019-cu ildə Yardımlının Komanı yaylaqlarında da qazılaraq tədqiq edilmişdir.

Ökü kurqanının arxeoloji materialları əsasən qırmızı rəngli, qum tərkibli və "ələ bulanan" xassəli keramika iləmüşayiət olunan qablardır. Fraqmentlər halında tapılmasına baxmayaraq, qabların tipoloji təsvirini asanlıqla müşahidə etmək olur. Bunlar küpə, kuzə və miniatür qab qırıqlarıdır. Kurqanın ən maraqlı xüsusiyyəti isə burada daşdan yonulmuş insan bütləri və digər əmək alətləridir. Qəbirlərin baş tərəfindəki bəzi qaya daşları üzərindəki qazıma üsulunda həndəsi motivli işarələr və "həyat ağacı" təsviri gələcəkdə Ökü abidələrinin xüsusiyyətlərini daha dərindən öyrənməyə imkan verəcəkdir.

ELAN-MÜSABİQƏ

Dilçilik İnstitutu

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu Sosiolinqvistika və psixolinqvistika və Azərbaycan dialektologiyası şöbələri üzrə vakant yerləri tutmaq üçün müsabiqə elan edir:

Sosiolinqvistika və psixolinqvistika şöbəsi üzrə

baş elmi işçi vəzifəsinə - 1 yer,
aparıcı elmi işçi vəzifəsinə - 1 yer,
kiçik elmi işçi vəzifəsinə - 1 yer,

Azərbaycan dialektologiyası şöbəsi üzrə

şöbə müdiri vəzifəsinə - 1 yer,
aparıcı elmi işçi vəzifəsinə - 3 yer.

Müsabiqədə magistrlər, filologiya üzrə fəlsəfə və elmlər doktorları iştirak edə bilərlər. Sənədlər müsabiqənin tələblərinə uyğun olaraq, elan dərc edilən gündən etibarən 1 ay müddətində elmi katibliyə təqdim edilməlidir.

Ünvan: AZ1143, Bakı ş., H.Cavid pr., 115, V mərtəbə
Telefon:(+994 12) 537-20-88 (Elmi katib)

Redaksiya heyəti:
İsa Həbibbəyli, Dilqəm Tağıyev, İbrahim Quliyev,
Nərgiz Paşayeva, Rasim Əliquliyev, Tofiq Nağıyev,
İradə Hüseynova, Gövhər Baxşəliyeva, Arif Həşimov,
Cəmil Əliyev, İsmayıl Hacıyev, Fuad Əliyev

Baş redaktor: Ağahüseyn Şükürov

Ünvan: AZ 1001, Bakı, İstiqlaliyyət küçəsi 30.
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyəti
e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Tiraj: 1000

НАУКА

Сила в науке...
Низами Гянджеви

ELM
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin orqanı

SCIENCE
Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

Орган Президиума Национальной академии наук Азербайджана

№ 26 (1508) ❖ Пятница, 18 сентября 2026 года ❖ Газета выходит с 1984 года

Алтай - особое место для тюркского мира

В сфере алтаеведения и тюркологии развиваются крепкие узы и сотрудничество

В НАНА завершился XIV Международный симпозиум алтайских общин, посвященный 100-летию Первого тюркологического съезда. Мероприятие, посвященное теме "Прошлое, настоящее и будущее алтаеведения", проходило при организационной поддержке нескольких структур.

Речь идет о Президиуме НАНА, Институте фольклора НАНА и ООО "Азерсун Холдинг" и Турецкого агентства по сотрудничеству и координации (TİKA), TÜRKSOY, Турецкого исторического общества, Международной тюркской академии и Управления по делам турок за рубежом и родственных общин (YTB).

Наряду с отечественными учеными, в работе международного симпозиума алтайских общин принимали участие представители Турции, Кыргызстана, Казахстана, Узбекистана, Туркменистана, Таджикистана, Монголии, Индии, Китая, Японии, Северной Македонии, Венгрии, Германии и Российской Федерации.

Весомый вклад в тюркологию

Открывая симпозиум вступительной речью, президент НАНА академик Иса Габиббейли сообщил, что международные научные мероприятия по алтаеведению вносят весомый вклад в развитие тюркологии, на протяжении долгих лет между азербайджанскими учеными и научными центрами, функционирующими в сфере алтаеведения и тюркологии, развиваются крепкие узы и сотрудничество, и напомнил, что сам принимал участие в симпозиумах алтайских общин, которые проходили в прошлые годы в различных странах.

Академик подчеркнул, что участие на симпозиуме в этом году ученых и исследователей из ряда стран ещё больше увеличивает международную научную значимость мероприятия и отметил, что организация такого масштабного форума в честь 100-летия Первого тюркологического съезда, который проходил в 1926 году в Баку, именно в этом историческом зале Исмаилийе, имеет особое историческое и научное значение.

Отметив, что столетие назад на том великом съезде обсуждались вопросы, связанные с языком, историей, культурой тюркских народов и будущим научных исследований, и эти дискуссии сохраняют свою актуальность по сей день, академик Габиббейли добавил, что продолжение научных традиций Первого тюркологического съезда и их обогащение современными исследованиями имеет большое значение для развития тюркологии.

Широкая междисциплинарная сфера

Затем выступил профессор Стамбульского университета 29 Мая Ильхан Шахин, который подчеркнул, что проведение симпозиума в Баку имеет особое историческое значение, ведь сто лет назад, собравшись именно в Баку, выдающиеся ученые обсуждали важные вопросы, связанные с языком, историей, культурой и общественными тюркских народов.

В своем выступлении на мероприятии президент Международной тюркской академии академик Шахин Мустафаев отметил, что Первый тюркологический съезд заложил основу нового этапа в истории тюркологических исследований, за истекшие 100 лет тюркология вышла за рамки лингвистических и литературных исследований и стала широкой междисциплинарной сферой, охватывающей историю, археологию, антропологию, этнографию, историю искусств, генетику и цифровые гуманитарные науки.

Президент Международной тюркской академии подчеркнул, что Алтай имеет особое значение для тюркского мира, это географическое пространство является значимым местом, на которое ссылаются при изучении тюркских языков, истории и ранних культурных процессов на территории Евразии. Сказав, что в алтайских исследованиях существует большая разница между владением общим наследием и монополизацией этого наследия, академик Мустафаев добавил, что неправильно представлять историко-культурное наследие в качестве исключительной собственности какого-либо народа или государства.

Авторитет научного форума

Отметим, что в работе мероприятия также приняли участие и выступили пресс-советник посольства Турции в Азербайджане Алптекин Джихангир Ишбилир, президент Фонда тюркской культуры и наследия Актоты Раимкулова, председатель Турецкого исторического общества профессор Халук Сельви, и.о. вице-президента НАНА академик Говхар Бахшалиева и бывший глава TİKA Халит Эрен. Через все выступления ораторов красной нитью прошла мысль о важнейшей роли глубокого изучения общего исторического и культурного наследия алтайских народов и проведения взаимообмена опытом.

Международный симпозиум алтайских общин проводился в Азербайджане впервые. В рамках мероприятия, которое длилось на протяжении четырех дней в Центральной научной библиотеке НАНА, было заслушано более 120-ти докладов, представленных учеными и специалистами из пятнадцати стран. По словам Ильхана Шахина, этот показатель свидетельствует об интересе к международному научному форуму и его авторитете, а доклады, представленные в рамках симпозиума, планируется издать в виде книги до следующего форума, который состоится в будущем году предположительно в Улан-Баторе при содействии Университета науки и технологий Монголии.

На церемонии закрытия также выступили профессор Сегедского университета Венгрии, заведующий кафедрами алтаистики, а также средневековой и ранней новой истории Венгрии Шандор Папп, российский ученый, доктор исторических наук профессор Владислав Кокоулин, индийский профессор Пул Бадан, кыргызский ученый-лингвист доктор философии по филологии, доцент Енышгуль Абдырасулова и др.

Труд, наука, верность

стр. 10 ⇨

Дню знаний посвящается

стр. 10 ⇨

Зеленый интеллект - зеленое научное мышление

стр. 11 ⇨

RSSC Staff Participate in the Meeting of the General Assembly of the European Seismological Commission

page 12 ⇨

Труд, наука, верность

Научное наследие Азиза Санджара продолжит указывать путь будущим поколениям

В зале заседаний Президиума НАНА состоялась научная конференция, посвященная 80-летнему юбилею почетного члена НАНА, лауреата Нобелевской премии, профессора Азиза Санджара.

В мероприятии, которое проходило при совместной организации Отделения биологических и медицинских наук НАНА и отдела популяризации науки аппарата Президиума НАНА, приняли участие президент НАНА академик Иса Габиббейли, председатель комитета ММ по труду и социальной политике доктор философии по медицине Муса Уруд, пресс-советник посольства Турции в Азербайджане Алптекин Джихангир Ишбилир, советник министра здравоохранения АР Эльгюн Самедов, проректор Азербайджанского медицинского университета профессор Малахат Султанова, члены Президиума НАНА, директора научных учреждений и организаций и др.

Автор нового научного направления

Профессор Санджар и ректор UNEC профессор Адалят Мурадов приняли участие в работе конференции в онлайн-формате.

Открывая мероприятие вступительной речью, академик Габиббейли поздравил профессора Университета Северной Каролины, выдающегося турецкого ученого Азиза Санджара от имени научной общественности Азербайджана и коллектива НАНА с награждением его орденом "Шохрат", которого ученый был удостоен по Распоряжению Президента Азербайджана Ильхама Алиева.

По словам академика Габиббейли, эта высокая оценка, данная главой государства деятельности выдающего сына Турции Азиза Санджара, является знаменательным событием, которое служит ещё большему укреплению научных связей между нашими странами, а также наглядно демонстрирует горизонты, которые наше государство открывает в лице всемирно известного ученого в сфере интеграции азербайджанской науки в мировую. "Эта награда открывает большие возможности для подготовки последователей Азиза Санджара и представителей этого великого пути в Азербайджане и во всем тюркском мире", - заявил глава НАНА и выразил Президенту Ильхаму Алиеву глубокую благодарность от имени представителей научной общественности Азербайджана за высокую оценку, данную деятельности ученого, которым гордится весь тюркский мир.

Он также отметил, что уникальные научные открытия Азиза Санджара в сфере раскрытия кодов ДНК, особенно связанные с восстановлением ДНК, получили высокое признание со стороны международной общественности, а награждение ученого Нобелевской премией в 2015 году является представлением международной научной общественности результатов пройденного им долгого пути, начиная со Стамбульского до Техасского и Йельского университетов, научных поисков и принятых смелых решений. "До сих пор, - продолжил академик, - предложены различные методики лечения рака, который является одной из наибольших бед в мире, открытия и изобретения Азиза Санджара привели к появлению совершенно нового научного направления в лечении рака биохимическими методами".

Китайская модель в качестве примера

Напомним, что в 2024 году профессор Санджар принял приглашение НАНА и приехал в Азербайджан, в те незабываемые дни проходила "Неделя Азиза Санджара", состоялись встречи и дискуссии в Академии наук, была организована совместная поездка в Нахчыванскую Автономную Республику, были организованы встречи в БГУ, UNEC, университете ADA, Азербайджанском медицинском университете и других учреждениях, в ходе которых говорилось о великих заслугах великого сына тюркского мира Азиза Санджара в развитии науки.

В то же время в докладе профессора Азиза Санджара "Научная политика тюркского мира: реалии и призывы", с которым ученый выступил перед научной общественностью страны в Большом актовом зале Президиума НАНА, были наглядно показаны пути дальнейшего развития и приоритеты науки в Азербайджане и во всем тюркском мире, а сравнение потенциала и научных процессов, происходящих, к примеру, в КНР и тюркском мире, и выдвижение китайской модели в качестве примера для научного развития тюркского мира, опираясь на конкретные факты и цифры, стало началом перестройки учеными своей деятельности.

Академик Иса Габиббейли сообщил, что, по мнению Азиза Санджара, ученые тюркского мира, объединившись и работая над общими проектами, оценив место и позицию тюркского мира в развитии науки в XXI веке, могут развиваться на примере Китая: это - концепция Азиза Санджара, его модель, направленная на развитие тюркского мира.

Сегодня, продолжил руководитель НАНА, Академия наук развивает тесные связи с академическими структурами и научно-исследовательскими учреждениями братской Турции, Узбекистана, Казахстана, Кыргызстана, Туркменистана, Киркука, и это свидетельствует об искреннем служении нашей науки установленному Азизом Санджаром пути.

Построить прочные мосты

Сказав, что он всегда служил науке тюркского мира, профессор Санджар подчеркнул, что азербайджанские воины, отдавшие свои жизни во имя освобождения Карабаха, так же, как и он, боролись во имя тюркского мира и отметил, что Карабах всегда в его сердце, освобождение Карабаха стало переломным моментом и в его жизни, и в жизни всего тюркского мира.

Также Азиз Санджар подчеркнул, что освобождение Турецкой Республики от врагов в 1922 году и освобождение Азербайджаном своих территорий от оккупации в 2020 году знаменует собой то, что тюркский мир стал хозяином своих территорий, освободил свою Родину, и сегодня основной предстоящей задачей является развитие науки и достижение уровня передовых государств.

По мнению ученого, у тюркского мира есть очень талантливая молодежь, которую необходимо направить в науку, поощрять её деятельность, и тем самым добиться роста тюркского мира и достижения им уровня передовых стран мира в сфере науки.

Профессор Санджар подчеркнул, что когда он говорит про тюркские государства, то подразумевает усиление сотрудничества между университетами, исследовательскими центрами, научными институтами и учеными этих стран: для будущего тюркского мира необходимо построить прочные мосты между научными институтами и процессами принятия решений, опираясь на научные знания.

Пожелав, чтобы организованное в Баку мероприятие внесло вклад в ещё большее усиление сотрудничества между наукой, образованием и технологиями в тюркском мире, Азиз Санджар завершил свое выступление словами: "Tanrı türkü qorusun" ("Да хранит Бог тюрков").

Научное наследие и вклад в мировую науку

По словам Ишбилира, Азиз Санджар прошел славный путь из Мардина до тех уголков мира, где принимаются важные решения, в основе успехов ученого лежат его непоколебимая воля и упорный труд, а одной из важных и значимых особенностей его личности является привязанность к Родине, своей земле и своим корням. "Азиз Санджар давно пересек границы Турции и Азербайджана и стал деятелем науки всего тюркского мира, его награждение орденом "Шохрат" является выражением высокого значения, которое придается науке и турецко-азербайджанскому братству, а присвоение его имени медалям, аэропортам и улицам при его жизни сделало это имя бессмертным", - резюмировал он.

Далее с докладом "Профессор Азиз Санджар: жизненный путь, научное наследие и вклад в мировую науку" выступила вице-президент НАНА, и.о. директора Института молекулярной биологии МНО АР, академик Ирада Гусейнова.

В своем выступлении академик с чувством большой гордости напомнила, что по распоряжению главы государства за особые заслуги в укреплении международного научного и гуманитарного сотрудничества Азербайджана Азиз Санджар был удостоен ордена "Шохрат", и подчеркнула, что данное решение является олицетворением высокого значения, которое придается науке и единству тюркского мира.

Сказав, что научные интересы нобелевского лауреата сформировались ещё в студенческие годы во время изучения строения двойной спирали ДНК, она подчеркнула, что после завершения своего обучения Азиз Санджар на протяжении 18-ти месяцев оказывал безвозмездную врачебную помощь в родном Савуре: "Однако мечта найти молекулярные причины заболеваний и ответ на вопрос "Почему?" привела его в фундаментальную науку. В 2015 году он был удостоен Нобелевской премии по химии за вклад в изучение механизмов восстановления (репарации) ДНК, что стало вершиной многолетних трудов. Санджар не только разъяснил механизмы, но и первым открыл "циркадные часы" (ритмические часы) в лечении рака".

Наставления для молодежи

По словам академика Гусейновой, Азиз Санджар всегда был привязан к своим корням, подарил Нобелевскую медаль и диплом мемориальному комплексу Мустафы Кемаля Ататюрка Аныткабир, а для оказания поддержки обучающимся за рубежом студентам вместе со своей супругой Гвен Санджар основал Турецкий культурный центр в городе Чапел-Хилл в Северной Каролине.

Особо подчеркнув визиты Азиза Санджара в Азербайджан, его встречи с Президентом Ильхамом Алиевым, участие на фестивале TEKNOFEST в Баку и незабываемые встречи, которые профессор провел в Академии наук, а также с учеными и студентами в Институте молекулярной биологии, академик напомнила о его наставлениях, адресованных молодежи.

В заключение она подчеркнула, что жизненный путь Азиза Санджара является блестящим олицетворением философии "Труд, наука и верность", а научное наследие профессора продолжит указывать путь будущим поколениям.

На конференции также выступили председатель комитета Милли Меджлиса по вопросам труда и социальной политики доктор философии по медицине Муса Уруд, ректор Азербайджанского государственного экономического университета профессор Адалят Мурадов, советник министра здравоохранения Эльгюн Самедов и проректор Азербайджанского медицинского университета профессор Малахат Султанова, которые рассказали о богатом научном наследии профессора Азиза Санджара, его любви к нашей стране, а также вкладе в развитие науки в тюркском мире.

После выступлений академику Ираде Гусейновой, доктору философии по медицине Мусе Уруду и профессору Адаляту Мурадову был вручен нагрудный знак Национальной академии наук Азербайджана "Азиз Санджар".

Дню знаний посвящается

В Центральной научной библиотеке НАНА открылась выставка, посвященная Дню знаний. На ней представлен широкий круг публикаций.

Речь идет о таких изданиях, как "Гейдар Алиев. Образование. Знание. Школа", "Гейдар Алиев глазами школьников", "Азербайджанское образование в годы независимости", "Наше образование вчера и завтра", "История азербайджанского образования", "Авторитет учителя - любовь ученика", "Путь из Шуши в Гори", "Азербайджанская образовательная политика", "Очерки по истории азербайджанского образования и наши первые выпускники вузов", "Воспоминания о Мирзе Шафи", "150-летняя Шекинская школа", "История азербайджанской школы и педагогической мысли" и др.

Публикации отражают историю развития азербайджанского образования, формирование национальной образовательной политики и различные этапы ее развития, деятельность выдающихся педагогов и учителей, важные моменты в истории школы и педагогической мысли.

Одновременно с этим представлена информация об особом внимании и заботе, которые великий лидер Гейдар Алиев уделял развитию современного образования, реформам, проведенным в этой области и т.д.

Выставка продлится две недели.

Зеленый интеллект - зеленое научное мышление

В основе новых возможностей для исследований - интеграция научных и экологических данных с применением ИИ и Big-Data

В рамках Бакинской недели климатических действий-2026 в НАНА состоялась научная конференция "Зеленый интеллект: от изменения климата до социально-экономических процессов". Открывая мероприятие вступительной речью, президент НАНА академик Иса Габиббейли подчеркнул, что мероприятие обладает особой значимостью с точки зрения обсуждения приоритетов климатической повестки дня в научной плоскости.

Академик сообщил, что после COP29 в мире были реализованы стратегические шаги, направленные на расширение применения альтернативных и возобновляемых источников энергии и ускорение перехода к "зеленой" экономике; после COP29 в глобальной научной и политической повестке дня возросла значимость понятий "зеленая энергия", "зеленая энергетика" и "зеленая экономика", а также были сформированы новые подходы в данном направлении.

Академик Габиббейли подчеркнул, что проведение COP29 в Азербайджане ещё больше усилило активную позицию нашей страны в борьбе с изменением климата и в сфере "зеленого развития". Среди основных приоритетов COP29 были построение "зеленого мира" и формирование здоровой окружающей среды.

Руководитель НАНА отметил также, что в результате проводимой под руководством Президента Ильхама Алиева политики Азербайджан стал одной из стран, которые играют активную роль в глобальных климатических процессах, проведение Бакинской недели климатических действий является одним из важных показателей завоеванного нашей страной международного авторитета в данной сфере и нового этапа, сформированного после COP29.

Опасно для всей биосферы

Сказав, что НАНА представлена на Неделе климатических действий в широком составе, академик Иса Габиббейли добавил, что представители государственных структур, международных организаций, общественных объединений и научно-исследовательских учреждений из различных стран мира обсуждают в Баку актуальные вопросы, стоящие в глобальной климатической повестке дня. Проведение в Азербайджане подобных широкомасштабных мероприятий - показатель растущей роли нашей страны в международных климатических процессах.

Говоря о сущности понятия "зеленый интеллект", президент НАНА сообщил, что на самом деле его можно охарактеризовать выражением "зеленое научное мышление", проведение в НАНА в рамках Бакинской недели климатических действий-2026 научной конференции "Зеленый интеллект: от изменения климата до социально-экономических процессов" - важный вклад отечественной науки в климатическую повестку дня.

Отиметив, что изменение климата - это уже не только экологическая проблема, это - комплексная проблема, напрямую связанная с экономическим, социальным, технологическим и гуманитарным развитием, академик Иса Габиббейли подчеркнул, что с этой точки зрения перед наукой стоят такие важные задачи, как изучение воздействия изменения климата на социально-экономические процессы и предложение научно обоснованных путей решения вопросов, связанных с призывами современности.

Ожидается, что в докладах, которые будут представлены на конференции, продолжил руководитель НАНА, будут выдвинуты научно обоснованные реальные предложения, которые приведут к экономическому развитию и социальному благополучию; подобные научные дискуссии вносят научный вклад в повестку дня Бакинской недели климатических действий, а также позволяют ученым в более ясной форме определить предстоящие задачи, связанные с изменением климата.

И для экологов, и для ученых

В заключение своего выступления глава НАНА подчеркнул, что на ученых лежит большая ответственность в превращении Азербайджана в один из передовых центров климатоведения и климатических исследований в мире.

Затем выступил представитель Президента Азербайджана по вопросам климата и президент COP29 Мухтар Бабаев, который сообщил, что изменение климата является причиной роста количества природных бедствий, наводнений и сильных ливней, лесных пожаров, нехватки воды и прочих рисков. Он подчеркнул необходимость в объективном изучении причин и результатов этих процессов, сравнительном анализе различных научных подходов и проведении научно обоснованной климатической политики; для изучения влияния современного изменения климата есть потребность в применении новых технологий, современных лабораторий и надежной научной информации, а также в повышении инвестиций в данную область.

Мухтар Бабаев отметил, что ускоренный рост инвестиций в возобновляемую энергию - это уже не только экологическая, но и экономическая реальность. Сказав, что в 2025 году глобальные инвестиции в альтернативную энергию возросли до 2,2 триллионов долларов, президент COP29 подчеркнул, что на фоне изменения климата одним из главных вызовов является энергетическая и водная безопасность.

Он сообщил, что одним из приоритетных направлений развития Азербайджана является развитие зон зеленой энергии и зеленых коридоров. По словам Мухтара Бабаева, предстоящей задачей также является сведение к минимуму влияния использования энергетических ресурсов на окружающую среду и усиление энергетической и водной безопасности.

В заключение своего выступления представитель Президента по вопросам климата отметил значимость конференции с точки зрения обсуждения результатов проводимых научных изысканий и определения новых направлений для будущих исследований.

Единство знаний, цифры, биоресурсов

В своем выступлении председатель комитета Милли Меджлиса по природным ресурсам, энергетике и экологии Садиг Гурбанов сообщил, что одним из главных приоритетов является установление баланса между экономическим развитием и охраной природы, и подчеркнул, что при предотвращении экологических рисков необходимо учитывать мнение ученых и результаты научных исследований.

Важную роль в изменении климата, продолжил Гурбанов, играют антропогенные факторы, а использование энергетических ресурсов сверх нормы и загрязнение окружающей среды нарушает природный баланс, и эти процессы приводят к увеличению числа засух, наводнений и прочих климатических явлений.

Председатель комитета отметил, что на фоне растущей потребности в энергетических ресурсах возрастает значимость ядерной энергетики и других альтернативных источников энергии, наряду с рациональным использованием энергетического потенциала Азербайджана необходимо изучать новые энергетические возможности. Эксперт подчеркнул, что также важно глубоко изучать экологические процессы, к которым привело уменьшение уровня воды в Каспийском море, в этой сфере большая ответственность лежит на ученых.

Далее выступил ректор Академии государственного управления при Президенте Азербайджана академик Урхан Алекперов, который рассказал о мероприятиях, реализуемых в стране в сфере устойчивого развития, инклюзивного общества и экологической цивилизации. Ученый сообщил, что вопросы устойчивого развития и развития человеческого потенциала нашли отражение в Стратегии образования, утвержденной общенациональным лидером Гейдаром Алиевым ещё в 2000 году, а начиная с 2005 года в средних школах в рамках дисциплины "Человек и общество" уделялось место соответствующим вопросам. Академик Урхан Алекперов отметил, что научные исследования в области экологической цивилизации, устойчивого развития и защиты окружающей среды ведутся давно, в этом направлении подготовлен ряд изданий.

Повышая осведомленность общества

Говоря об уменьшении площади лесов в мире и проблемах, связанных с защитой окружающей среды, ректор подчеркнул, что устойчивое развитие требует научного подхода и рационального управления. По словам академика, в данной сфере примером могут служить программы, которые реализуются в Китае в сфере превращения малопригодных для сельского хозяйства территорий в леса; и в Азербайджане необходимо держать в центре внимания экологические вопросы, опираясь на принципы устойчивого развития.

Академик Алекперов сообщил, что применение новых технологий в государственном управлении в Азербайджане является составной частью данного подхода, переход к зеленой и возобновляемой энергии также является следствием долгосрочной политики. Академик отметил, что в 2004-2022-х гг. в сфере возобновляемой энергии были приняты 17 указов и распоряжений, а на последующем этапе была сформирована законодательная база, регулирующая переход к зеленой энергетике.

В заключение своего выступления ректор подчеркнул, что возрастающий интерес к зеленому мышлению и экологической цивилизации связан с увеличением потребности в единстве науки и управления, с этой точки зрения перед учеными стоят важные задачи.

За вклад в развитие науки академик Урхан Алекперов был награжден нагрудным знаком НАНА "Юсиф Мамедалиев".

Затем на научной конференции был продемонстрирован видеоролик.

Далее вице-президент НАНА, и.о. директора Института молекулярной биологии МНО академик Ирада Гусейнова выступила с докладом "Глобальное изменение климата и зеленый интеллект: устойчивое будущее в контексте науки и инноваций". Академик сообщила, что изменение климата превратилось в неизбежную реальность, которая оказывает влияние на различные сферы жизни; уменьшение водных ресурсов, засуха, изменение температуры, деградация почв и давление на биоразнообразие формируют важные экологические вызовы.

Минимизировать негатив

Академик подчеркнула, что биоразнообразие играет важную роль в борьбе с изменением климата. Возможности современной биологии, продолжила вице-президент НАНА, позволяют изучать воздействие климатического стресса на живые организмы на молекулярном и генетическом уровне, а полученные результаты позволяют сформировать научные основы устойчивого к изменению климата сельского хозяйства и защиты генетических ресурсов.

Академик Ирада Гусейнова охарактеризовала "зеленый интеллект" как единство научных знаний, инноваций, цифровых технологий, защиты биологических ресурсов и модели научного мышления в отношении природы. Академик отметила, что применение искусственного интеллекта и больших данных создает возможности для проведения новых исследований, опирающихся на интеграцию различной научной и экологической информации.

Докладчик подчеркнула, что изменение климата тесно связано с такими социально-экономическими процессами, как продовольственная и водная безопасность, здоровье населения, энергетическая безопасность и развитие регионов, и для того, чтобы отвечать этим глобальным вызовам, необходимо развивать мультидисциплинарные подходы, опирающиеся на сотрудничество естественных, общественных, гуманитарных наук и наук о жизни.

Сказав, что Азербайджану необходимо сформировать модель устойчивого развития в дальнейших климатических условиях, академик Ирада Гусейнова сообщила, что эта модель должна охватывать такие вопросы, как защита биоразнообразия, устойчивое к изменению климата сельское хозяйство, зеленая энергетика, биотехнологии и цифровые технологии, а также интеграция научных знаний в процессы принятия решений.

Затем на мероприятии были заслушаны доклады, охватывающие такие темы, как влияние изменения климата на разнообразие флоры и фауны в Азербайджане, меняющаяся экологическая среда и микроорганизмы, зеленый интеллект, искусственный интеллект и философия сознания, зеленый интеллект как новый драйвер междисциплинарной популяризации науки, культы природы в азербайджанском фольклоре и т.д.

SCIENCE

Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

Conference Held at ANAS to Mark the 80th Anniversary of Nobel Laureate Aziz Sancar Covered by the Media of the Turkic World

On September 8, a scientific conference dedicated to the 80th anniversary of Honorary Member of ANAS, Nobel Prize laureate and Professor Aziz Sancar was held in the conference hall of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences (ANAS).

The conference was widely covered by news outlets operating in T?rkiye, the Turkish Republic of Northern Cyprus, Belgium, North Macedonia and Kirkuk, including "liderhaber," "guvengazetesi," "yesiligdir," "karabukmedya," "globalbakis," "tum1haber," "tekbayrak," "vansiyaseti," "kerkukgazetesi," "haberiniz," "birlik.mk" and "ajanscyprus," as well as "gundem.be."

RSSC Staff Participate in the Meeting of the General Assembly of the European Seismological Commission

As part of the 40th General Assembly of the European Seismological Commission (ESC), a meeting of the General Assembly of the European-Mediterranean Seismological Centre (EMSC) was held.

During the EMSC General Assembly meeting, issues related to the operational monitoring of earthquakes, the exchange of seismological data, the development of international cooperation, the improvement of systems for the rapid determination of earthquake parameters, and the future areas of activity of the EMSC were discussed. Holding the EMSC General Assembly within the framework of the ESC General Assembly makes an important contribution to the development of scientific and institutional cooperation among seismological communities in Europe and the Mediterranean region.

The Republican Seismic Survey Center (RSSC) under ANAS was represented at the meeting online via the Zoom platform by Saida Ismayilova, Head of the Earthquake Research Bureau, PhD in Earth Sciences, and Sabina Kazimova, Head of the Department of Dynamics of earthquake sources, PhD in Geological and Mineralogical Sciences, Associate Professor.

Participation in the meeting provided an opportunity to learn about current trends in the development of European seismology, new approaches to seismicity monitoring, the international exchange of operational seismological data, and prospects for future scientific cooperation among seismological organizations.

Isa Habibbeyli: Seyid Yahya Bakuvi Is the Gateway of Azerbaijani Spirituality to the World

The teachings of Seyid Yahya Bakuvi on spiritual perfection and spiritual purification have made a significant contribution over the centuries to the dissemination of the ideals of justice, humanism, compassion, and peace.

President of the Azerbaijan National Academy of Sciences (ANAS), Academician Isa Habibbeyli, made these remarks during his speech at the 1st International Conference on "The Pinnacle of Seyyid Yahya Bakuvi in the Cultural Heritage of the Islamic World: Moderate Values and Contemporary Challenges."

The Academician noted that the main directions, ideals, and ideas of the spiritual purification and perfection of humanity, the Muslim world, and the Turkic world are reflected in a comprehensive manner in more than 20 of Seyid Yahya Bakuvi's scholarly and religious-ideological works, as well as in his ghazals.

"President Ilham Aliyev's comprehensive policy aimed at preserving national and spiritual values in the country, bringing literary and historical heritage back to the forefront, and promoting its development has created important opportunities for the Khalwatiyya order, whose name was elevated by Seyyid Yahya Bakuvi, to be studied anew and to gain a new lease on life during the years of independence.

The efforts undertaken by First Vice-President of Azerbaijan Mehriban Aliyeva to restore, improve, and promote internationally historical sites associated with the name of Seyid Yahya Bakuvi, particularly the Khalwatiyya complex, have also played an important role in communicating the existing realities in this field to the international community.

I would particularly like to note with gratitude that the heritage of Seyid Yahya Bakuvi was highlighted at an international conference held under the auspices of UNESCO through the efforts of Ms. Mehriban Aliyeva and presented to humanity," the Academician said.

The President of ANAS noted that the Azerbaijan National Academy of Sciences is also contributing to the study and research of various Sufi orders in the country, including the Khalwatiyya order and the heritage of Seyid Yahya Bakuvi, its founder and one of its principal figures.

ANAS President Isa Habibbeyli Meets with Chairperson of the Pakistan Academy of Letters Najeeba Arif

President of the Azerbaijan National Academy of Sciences (ANAS), Academician Isa Habibbeyli, met with Professor Najeeba Arif, Chairperson of the Pakistan Academy of Letters.

During the meeting held at the Presidium of ANAS, Academician Isa Habibbeyli stated that Pakistan has always been a friendly and brotherly country to Azerbaijan and that, thanks to the close relations between the heads of state of the two countries in recent years, broad cooperation has been established and developed in all areas, including science.

Academician Isa Habibbeyli noted that, as a result of scientific cooperation, research on Pakistani literature is being conducted at the Academy, and the Nizami Ganjavi Institute of Literature of ANAS has translated Muhammad Iqbal's Selected Works into Azerbaijani. He also highlighted that the epic Kitabi-Dada Gorgud and his own book entitled The Great Azerbaijani Poet Nizami Ganjavi have been translated into Urdu and presented in Pakistan. He noted that the works of Sultan Bahu have also been translated by the Institute of Literature and are currently being prepared for publication.

In addition, he emphasized that the Azerbaijan National Academy of Sciences maintains extensive relations with the Pakistan Academy of Letters, Government College University Lahore, the MUSLIM Institute, the University of Sindh, and other academic institutions. He noted that the Pakistan Literature Center is currently operating at the Nizami Ganjavi Institute of Literature of ANAS, while the Azerbaijan Literature Center is operating at Government College University Lahore.

The President of ANAS proposed holding a joint event within the framework of the 12th Baku International Book Fair, which will be held in October this year with the participation of Pakistan.

Speaking afterwards, Professor Najeeba Arif, Chairperson of the Pakistan Academy of Letters, expressed her gratitude for the warm hospitality and satisfaction with the development of scientific and literary relations between the two countries. She positively assessed the proposal to hold a joint event within the framework of the 12th Baku International Book Fair, noting that joint events contribute to deepening and expanding scientific relations. Professor Najeeba Arif noted that translation work on the history of Azerbaijani literature is continuing at the Pakistan Academy of Letters.

Following the speeches, commemorative gifts were presented.

Редакционная коллегия:

Иса Габиббейли, Дильгам Тагиев, Ибрагим Гулиев, Наргиз Пашаева, Расим Алигулиев, Тофик Нагиев, Ирада Гусейнова, Говхар Бахшалиева, Ариф Гашимов, Джамиль Алиев, Исмаил Гаджиев, Фуад Алиев

Главный редактор: Агагусейн Шукюров

Адрес: Баку, AZ 1001, ул.Истиглалийят, 30, Президиум НАНА

e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Мнение авторов может не совпадать с мнением редакции.

Тираж: 1000